

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Кафедра обліку і оподаткування

Ткачук Ірина Василівна

Облік, оподаткування та аудит зовнішньоекономічної діяльності /
Accounting, taxation and audit of foreign economic activity

Спеціальність - 071 Облік і оподаткування
освітньо-наукова програма – Міжнародний облік
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконала:
студентка групи ОМОм-21
І.В.Ткачук

Науковий керівник:
д.е.н, професор
В. М. Панасюк

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту:

«___» _____ 20__р.

Завідувач кафедри

_____

ТЕРНОПІЛЬ - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА АУДИТУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1. Аналіз поняття зовнішньоекономічної діяльності	6
1.2. Форми та види зовнішньоекономічної діяльності	10
1.3. Нормативно-правове регулювання обліку, оподаткування та аудиту зовнішньоекономічної діяльності.....	15
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА АУДИТУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	23
2.1. Організація обліку, оподаткування та документального забезпечення операцій зовнішньоекономічної діяльності	23
2.2. Особливості обліку зовнішньоекономічної діяльності	27
2.3. Аудит зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві	36
Висновки до розділу 2	41
РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ ПЕРСПЕКТИВИ, ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ ОБЛІКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	42
3.1. Проблеми обліку та ризики зовнішньоекономічної діяльності	42
3.2. Основні напрями вдосконалення ведення зовнішньоекономічної діяльності на підприємствах України	49
Висновки до розділу 3	55
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах сьогодення багато підприємств України в процесі своєї діяльності стикаються з великою кількістю проблем. Це нестабільність ринків, зростання цін на сировину та матеріали, складнощі з перевезенням продукції, зменшення попиту, конкуренція, відсутність підтримки органів державної влади. Усі зазначені фактори впливають на економіку підприємств і становлять зовнішні ризики діяльності. Їх неможливо повністю уникнути, проте можливо мінімізувати їх вплив на господарську діяльність загалом. Основним кроком для цього може бути зміна орієнтації діяльності на міжнародний рівень. Для цього господарюючим суб'єктам потрібно посилити використання зовнішньоекономічної діяльності.

Питання обліку, оподаткування та аудиту зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) досліджували багато вчених, серед яких Панасюк В. М., Хоменко Т. Ю., Боднарчук О. І., Івашова Л. М., Топольницька Т. Б., Орлова М. М., Феєр О. В., Зінченко О. М., Тюріна Н. М.. Існує багато літературних джерел, інтернет-доповідей, тез в яких можна дізнатися основну інформацію, щодо даного виду діяльності. Проте, на даному етапі розвитку зовнішньоекономічної діяльності є ще багато невирішених питань, не повністю досліджених ситуацій з якими можуть зустрічатися господарюючі суб'єкти.

Досліджуючи досвід економіки зарубіжних країн, можна побачити пряму залежність між рівнем розвитку зовнішньоекономічної діяльності та ефективністю функціонування підприємств загалом. Тобто, чим активніше підприємство займається даною діяльністю, тим вона більш економічно розвинена.

Об'єкт дослідження – порядок обліку, оподаткування та аудиту зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві ТОВ «Агрікон-Південь».

Предмет дослідження – процес ведення ЗЕД, економічні відносини, що виникають в ході використання даної діяльності.

Мета роботи – обґрунтування теоретичних та практичних засад обліку, оподаткування та аудиту зовнішньоекономічної діяльності, визначення

рекомендацій щодо покращення ефективності діяльності підприємств та перспектив їх розвитку.

Завдання дослідження:

- ✓ дослідити сутність та особливості ЗЕД;
- ✓ охарактеризувати форми та види ЗЕД;
- ✓ визначити основні аспекти нормативно-правової бази обліку, оподаткування та аудиту зовнішньоекономічної діяльності;
- ✓ дослідити особливості обліку зовнішньоекономічної діяльності;
- ✓ окреслити методику проведення аудиту зовнішньоекономічної діяльності;
- ✓ визначити ризики і проблеми обліку ЗЕД та перспективи їх вирішення;
- ✓ вдосконалити шляхи ведення зовнішньоекономічної діяльності на досліджуваному підприємстві.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань в даній роботі були використані такі методи наукових досліджень: синтезу та порівняння, абстрактно-логічний, графічний, економіко-статистичний, абстрактно-логічний та фінансово-економічний.

Практична значущість. Можливість пізнання способів та методів для покращення фінансового стану підприємства, грамотного ведення обліку, аудиту та оподаткування зовнішньоекономічної діяльності. Визначення основних шляхів покращення обліку зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві.

Обсяг та структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій і додатків. Основний зміст викладено на 66 сторінках друкованого тексту, у тому числі 13 таблиць і 7 рисунків. Список використаних джерел складає 51 найменування.

Апробація результатів роботи та публікації. За результатами кваліфікаційної роботи опубліковано наступні наукові праці:

1. Тези. «Імпорт як одна з головних складових зовнішньоекономічної діяльності» в збірнику наукових робіт Західноукраїнського національного університету (2022 р.);

2. Тези. «Основні аспекти ведення обліку зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану» в збірнику наукових робіт Західноукраїнського національного університету (2024 р.);

3. Наукова стаття. «Облік зовнішньоекономічної діяльності» в журналі наукових робіт «Економічний аналіз» (2024 р.).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА АУДИТУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Аналіз поняття зовнішньоекономічної діяльності

На сучасному етапі розвитку економічних відносин все більшого значення набуває поняття зовнішньоекономічна діяльність. Вона посідає одне з перших місць в перспективах розвитку економіки підприємств та є дієвим засобом їх прогресу.

Зовнішньоекономічна діяльність – це важливий елемент механізму управління зовнішньоекономічними відносинами, що в умовах сьогодення відновлюють економічні зв'язки з світовими суб'єктами господарювання. Дані зв'язки мають прояв у таких напрямках, як зовнішня торгівля, міжнародні організації, спільна діяльність на території країни або ж за її межами, іноземне підприємництво в Україні, виробниче кооперування, співпраця за умови розподілу продукції між партнерами або на компенсаційній основі, підрядна співпраця, лізинг, банківська справа, концесії, торгівля транспортними послугами, туризм тощо [20].

На думку деяких вчених, для того, щоб якісно та правильно трактувати поняття зовнішньоекономічної діяльності потрібно визначити її такі ознаки, як: наявність торгівлі на території держави та і за її межами, зростання рівня національної економіки держави, наявність взаємовигоди всіх сторін [4].

Сьогодні існує багато тлумачень поняття ЗЕД. Велика кількість науковців досліджували дану тему та надавали визначення цьому поняттю, деякі з них наведено у таблиці 1.1.

Узагальнюючи підходи до трактування поняття зовнішньоекономічної діяльності, на нашу думку, варто виділити такі елементи ЗЕД:

➤ в основі даного виду діяльності лежать взаємовідносини підприємств країни з зарубіжними контрагентами;

- формування економічних зв'язків з міжнародними фірмами, що сприяють покращенню економіки;
- дана форма економічної діяльності базується на взаємовигоді для обох сторін та дотриманні положень міжнародного законодавства.

Таблиця 1.1

Відображення підходів щодо визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність»

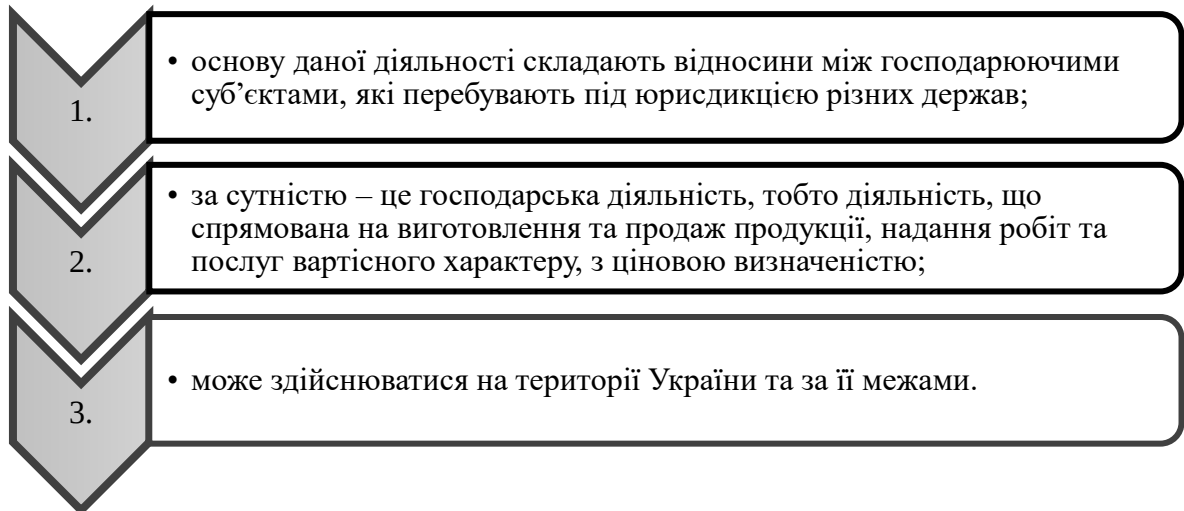
Джерело	Трактування визначення
А.Н. Михайлін[1]	Це сукупність виробничо-господарських, економічних, фінансово-технічних функцій, що пов'язані з участю в міжнародній торгівлі, валютних, фінансових та зовнішньоторгівельних операціях.
Є.Ф. Прокушев	ЗЕД – це процес пов'язаний з реалізацією зовнішньоекономічних зв'язків.
О. І. Боднарчук [4]	ЗЕД – це діяльність господарюючих суб'єктів, що спрямована на виробництво продукції, її реалізацію, споживання на внутрішньому та міжнародному ринках, за умови зростання національної економіки держави.
Т. Б. Топольницька [42]	Це сукупність усіх операцій суб'єктів різних юрисдикцій, що відображають форми соціальних та економічних відносин між даними суб'єктами, з приводу економічної діяльності.
С.Є. Хрупович [45]	Це діяльність вітчизняних та зарубіжних суб'єктів господарської діяльності, в основі якої взаємовигідні відносини і яка здійснюється на території України або за кордоном та має на меті ефективне використання переваг міжнародного поділу праці.
Господарський кодекс України [9]	Зовнішньоекономічна діяльність – господарська діяльність, процес якої здійснюється за умови перетину митного кордону України майном та (або) робочою силою.
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [37]	Діяльність господарюючих суб'єктів, як України так і інших країн, що базується на взаємовідносинах між ними, що мають місце на території України та за її межами.

Примітка. Сформовано на основі [1], [4], [9], [37], [42], [45].

Характеристика ЗЕД містить в собі розгляд існування різних форм, а також видів зовнішньоекономічних операцій та визначення їх змісту, особливостей та завдань. Неможливо правильно охарактеризувати ці операції, не дослідивши їх ефективності в процесі діяльності підприємства. На рис. 1.1 відобразимо ознаки зовнішньоекономічної діяльності.

В основі зовнішньоекономічної діяльності лежить принцип рівності усіх суб'єктів даного виду діяльності перед законом та можливість добровільно вступати або не вступати в зовнішньоекономічні відносини. Загалом, дана діяльність спрямована на:

- ✓ покращення темпів економічного розвитку;
- ✓ порівняння витрат виробництва на державному та міжнародному рівнях;
- ✓ зростання ефективності національної економіки.

Рис. 1.1. Основні ознаки зовнішньоекономічної діяльності

Примітка. Сформовано автором самостійно

В Україні зовнішньоекономічну діяльність регулюють такі нормативні документи:

- Закон України від 16.04.1991 року № 959-XII «Про зовнішньоекономічну діяльність», зі змінами і доповненнями [37];
- Закон України від 23.12.1998 року № 351-XIV «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій в галузі;
- Митний кодекс України;
- Господарський кодекс України;
- Конституція України.

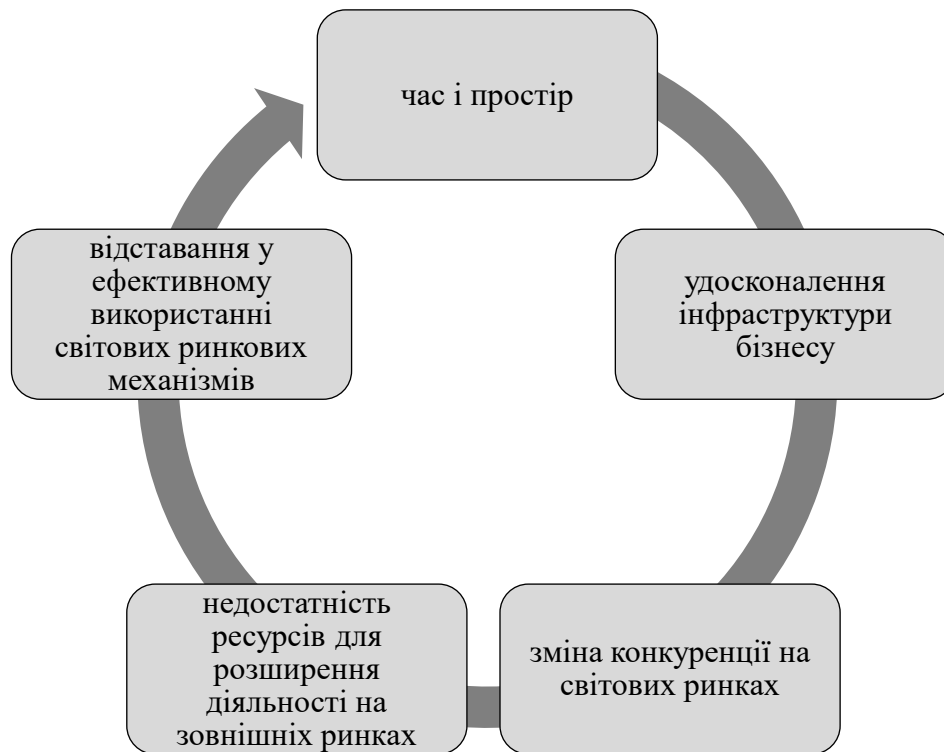
Зовнішньоекономічна діяльність українських підприємств є невід'ємною складовою економіки країни [3]. Причинами, що впливають на рішення підприємств займатися ЗЕД є [34]:

- нестабільність як економічного, так і політичного становища на території країни, погіршення темпів розвитку економіки та інвестиційного клімату;
- недовершеність регулюючої законодавчої бази;

- особливості ринку, такі, як: конкуренція, залежність від постачальників, якість та ціна;
- нестабільність національного курсу валюти;
- можливість придбання дешевшої сировини та матеріалів закордоном та пошук ресурсів, яких немає у власній країні;
- можливість отримання більшого прибутку за рахунок більш якісного використання виробничої потужності;
- зростаючий попит зарубіжних клієнтів.

Існують багато факторів зовнішнього середовища, що безпосередньо впливають на розвиток зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Вони наведені на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Фактори впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності
Примітка. Сформовано на основі [34].

Зовнішньоекономічна діяльність, зазвичай, пов'язана з транспортними перевезеннями, подоланням великих відстаней. Останніми роками це все відбувалося значно простіше, ніж раніше, адже помітний чи малий прогрес у галузі комунікацій, передавання інформації, пошуку транспорту. Проте, від 24 лютого 2022 року ситуація значно погіршилася через повномасштабне

вторгнення країни агресора. Багато доріг з обмеженим рухом, закритий доступ до портів, нестача палива та ще багато інших факторів зумовлених війною безпосередньо впливають на зовнішньоекономічні відносини [31].

В Україні створені достатні умови для того, щоб здійснювати зовнішньоекономічну діяльність. Підприємства мають змогу самостійно визначати свій організаційно-правовий статус, обирати форми та методи ЗЕД, формувати стратегію розвитку, цінову політику тощо.

1.2. Форми та види зовнішньоекономічної діяльності

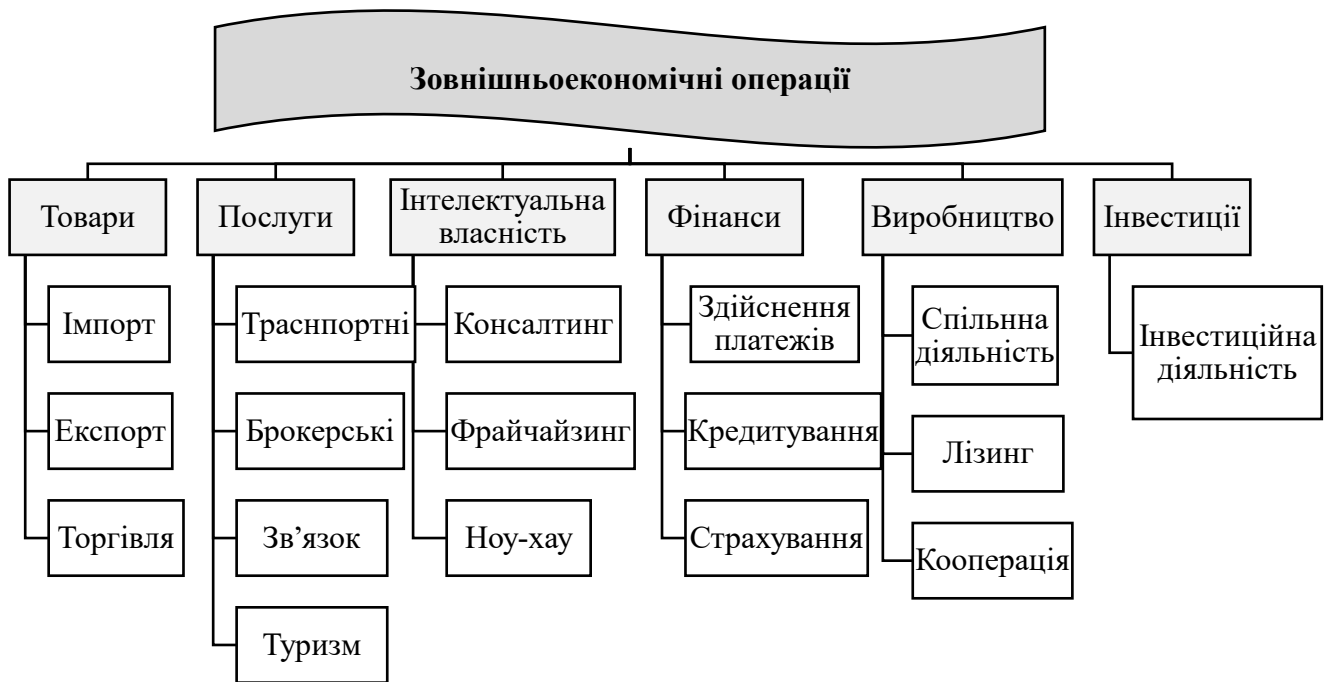
Зовнішньоекономічну діяльність можна розуміти як один з елементів зовнішньоекономічних зв'язків, а також як сферу самостійної комерційно-виробничої діяльності господарюючих суб'єктів. За рахунок реформування економіки України організації та підприємства отримали право виходу на зовнішні ринки. Суб'єкти господарювання мають право самостійно вибирати вид діяльності, міжнародних партнерів, номенклатуру товарів, встановлювати ціни.

В сучасній літературі існує багато різноманітних класифікацій видів зовнішньоекономічної діяльності, адже залежно від випадків можна використовувати різні критерії. Зовнішню торгівлю можна розглядати з різних позицій, таких, як напрямок, предмет, регіональні особливості, засоби розрахунків тощо.

За груповим складом зовнішньоекономічні операції класифікуються наступним чином:

- ✓ фінансові;
- ✓ інвестиційні;
- ✓ виробничі;
- ✓ зовнішньо-торгівельні [2].

Операції зовнішньоекономічної діяльності поділяються в залежності від виду діяльності, яку здійснює суб'єкт господарювання. Таку класифікацію наведено на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Класифікація зовнішньоекономічних операцій

Примітка. Сформовано автором самостійно.

В Україні здійснюють такі види ЗЕД [8]:

- імпорт та експорт товарів та робочої сили;
- міжнародні фінансові операції пов'язані з цінними паперами;
- кооперації з іноземними господарюючими суб'єктами (наукові, виробничі, технічні);
- надання послуг зарубіжним господарюючим суб'єктам або ж отримання послуг від них (транспортно-експедиційних, експортних, брокерських, облікових, страхових, аудиторських, туристичних тощо);
- розрахунково-кредитні операції між вітчизняними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними;
- організація та здійснення спільної підприємницької діяльності на території держави або за її межами;
- здійснення оптової або роздрібної торгівлі в Україні за іноземну валюту;
- продаж, придбання та обмін іноземної валюти на валютних біржах, аукціонах;
- орендні операції між суб'єктами господарської діяльності.

Кожен вид зовнішньоекономічної діяльності здійснюється в певних формах. Форми зовнішньої торгівлі наведені в таблиці 1.2 [8].

Таблиця 1.2

Форми зовнішньоекономічної діяльності	
• експорт	вивезення товарів, капіталу за межі країни для їх подальшої реалізації на зовнішньому ринку;
• імпорт	ввезення на територію держави з-за кордону товарів, що призначені для продажу, споживання, капіталів та послуг матеріального характеру;
• реекспорт	вивезення з території країни імпортованих товарів, як у початковому вигляді, так і після певної обробки;
• реімпорт	ввезення з-за кордону вітчизняних товарів, які не піддавалися переробці.

Примітка. Сформовано на основі [8].

Разом з цим, в зовнішній торгівлі використовуються практично усі форми ЗЕД. Співпраця, зазвичай, реалізується у формах кредитних угод, а також міжнародного фінансового лізингу. Європейська економічна комісія ООН виділяє такі форми виробничої кооперації:

- надання ліцензій з оплатою продукції, випущеної по цих ліцензіях;
- спільне виробництво, в основі якого спеціалізація;
- спільне підприємство декількох іноземних партнерів;
- постачання виробничих заводних ліній з оплатою випущеної по цих ліцензіях продукції.

В Україні спостерігається розвиток такої форми кооперації, як франчайзинг. Це такий вид партнерських відносин, при якому одна сторона передає іншій право на певний вид підприємства за встановлену грошову оплату, використовуючи бізнес-модель його ведення, технологію виробництва, приготування, отримуючи дозвіл на використання діяти від свого імені, використовуючи бренд власника фірми (франчайзера). Прикладом такої діяльності є: фірма, однієї країни дає дозвіл компанії іншої країни використовувати її фірмову марку, надає відомості по технології, постачає виробничі запаси, допомагає та консультує по відповідних питаннях.

Важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності є міжнародна торгівля. Її вважають першою формою економічних зв'язків, що виникали між країнами. Сутність даного виду діяльності полягає у обміні певних товарів та

послуг. Міжнародна торгівля створює можливості для реалізації переважаючих товарів та послуг країн світу, стимулює їх економічний розвиток. Вона сприяє інтернаціоналізації економіки світу та інтегрує країни у світову господарську систему. Існують різні форми міжнародної торгівлі, в залежності від предмета та характеру її здійснення:

1) Торгівля готовою продукцією. Здійснюється виробником чи через посередників, за договірними або світовими цінами. Розрахунки здійснюються у валюті імпортера, експортера або у валюті третьої країни;

2) Торгівля продукцією, що потребує зібрання та складання. Імпорт такої продукції оподатковується митом за зниженими тарифами, за рахунок чого підприємства певним чином уникають високої митної ставки. Правильно організований продаж продукції в розібраному вигляді приносить хороший економічний результат для фірми. На ринку існує така продукція, що в будь-якому випадку не може експортуватися у зібраному вигляді;

3) Торгівля комплексним устаткуванням. Зазвичай це постачання технологічного комплексу з проектуванням, спорудженням, налаштуванням та повною підготовкою до експлуатації;

4) Торгівля ліцензіями. Сюди можна віднести продаж прав на використання різних винаходів на визначений проміжок часу та за грошову винагороду. Також поширеними є складання ліцензійних угод, які передбачають комплексний, технологічний, інформаційний обмін з надання послуг, «ноу-хау»;

5) Торгівля туристичними та транспортними послугами. Дані види послуг взаємопов'язані між собою та приносять чималий прибуток фірмам. Транспортні, морські та авіаперевезення актуальні завжди для зовнішньоекономічної діяльності;

6) Експортно-імпортні операції. До них належать:

- бартер;
- викуп застарілої продукції;
- переробка сировини або відходів з метою їх подальшого використання при створенні нової продукції.

Прикладом ЗЕД також є міжнародний лізинг. Це надання техніки, устаткування, транспорту та приміщень в довгострокову оренду. Така діяльність є можливістю для орендаря, який не володіє валютними коштами, експлуатувати даний об'єкт. Такий вид лізингу вигідний для усіх учасників. Для лізингодавця – це можливість заробити кошти, а для лізингоодержувача – можливість використовувати предмет лізингу для розвитку своєї діяльності. Проте, висока конкуренція, різні методи розрахунків та оподаткування можуть створювати певні труднощі для міжнародного лізингу. В Україні найбільш поширеним є лізинг, лізингодавцем при якому виступає міжнародна лізингова компанія. Ще одним процесом, який впливає на зовнішньоекономічні зв'язки є інтернаціоналізація капіталу. Перебіг фінансових ресурсів між країнами відбувається в більшості випадків у формі інвестицій. Переміщення капіталу впливає і на країну, що його приймає, і на ту, що його видає. Однозначно, це приносить хороші прибутки фірмам, проте, якщо експорт капіталу з країни перевищує його приплив, то виникає дефіцит інвестиційних ресурсів.

Міжнародні інвестиції – це економічні відносини між країнами, що виникають внаслідок експортування капіталів з однієї країни і вкладення їх в іншій, з метою отримання прибутку. До об'єктів міжнародної інвестиційної діяльності включають:

- грошові кошти та їх еквіваленти;
- майнові права;
- нерухоме та рухоме майно, а також інші матеріальні цінності;
- право на користування різними видами ресурсів (вода, земля, споруди, обладнання тощо).

Незважаючи на те, що внутрішній ринок залучає інвесторів, міжнародні інвестиції мають низку як переваг, так і недоліків (табл. 1.3).

**Переваги та недоліки залучення міжнародних інвестицій у
зовнішньоекономічну діяльність фірми**

Переваги	Недоліки
відкритий доступ до різних можливостей, що існують на економічних ринках, яких власні ринки можуть не надати	вплив політичної та економічної турбулентності
компенсування ризиків, пов'язаних з внутрішніми ринками	високий ступінь міжнародного ризику
зростання доходів від інвестицій	уповільнення темпу економічного зростання через потік капіталу за кордон
пришвидщення інноваційного процесу	
стимулювання темпів зростання економіки	

Примітка. Сформовано на основі [48].

Підприємства, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю в одній формі, як правило з часом охоплюють інші форми. До прикладу: на початку діяльності займаються експортом товару, потім – придбання ліцензії на створення іншого товару, пізніше – створення спільного підприємства. Завдяки цьому підвищується зовнішньоторгівельний оборот.

Розглянувши структуру ЗЕД, можна стверджувати, що вона включає суб'єкти господарювання на відповідну інфраструктуру, до якої відносяться:

- кредитно-банківські системи;
- оптово-посередницькі фірми;
- страхові фірми;
- інформаційні системи;
- транспортно-експедиційні служби [43].

1.3. Нормативно-правове регулювання обліку, оподаткування та аудиту зовнішньоекономічної діяльності

Україна – незалежна держава, що має вигідне географічне положення, сприятливий клімат, вихід до моря, земельні та сировинні ресурси, висококваліфіковані кадри, потужний потенціал для інтеграції до світової економіки. Саме завдяки цим факторам наша країна може успішно розвивати зовнішньоекономічну діяльність.

Успішне ведення зовнішньоекономічної діяльності можливе лише за наявності відповідного нормативно-правового забезпечення та правильної організації регулювання облікових процесів. Запровадження ефективної системи обліку та регулювання зовнішньоекономічної діяльності потребує врахування різних чинників, а саме науково-технічних, інформаційних, виробничих, збутових тощо. Для того, щоб правильно організувати регулювання обліку ЗЕД на підприємстві, необхідно насамперед вивчити основні засади організації ведення процесів зовнішньоекономічної діяльності.

Існують різні погляди науковців на питання організації та управління ЗЕД, проте, практично всі погоджуються з думкою, що для ефективного зовнішньоекономічного процесу потрібно, щоб ідея і технологія даних операцій відповідала функціональному підходу, а саме організації [25].

Організація ЗЕД на підприємстві – це складний процес, що потребує уваги, чіткості та комплексної оцінки економічних показників господарюючого суб'єкта та ринкового середовища загалом. Регулярні спостереження за світовим та вітчизняним ринками допоможе визначити їх попит, пропозицію та особливості діяльності. Також важливим кроком є вивчення потенційних суб'єктів для співпраці, покупців, формування партнерських відносин.

Одним із факторів, що впливає на діяльність підприємства, його прибутковість та успішність є система організації. Виділяють такі фактори, що визначають вибір форм організації зовнішньоекономічної діяльності:

1. Рівень інтернаціоналізації виробничої діяльності.
2. Експортний потенціал.
3. Потреби та умови, що спонукають брати участь в міжнародному ринку.
4. Методи реалізації продукції.

Якщо розглядати організацію управління ЗЕД на рівні підприємства, то воно включає такі питання:

- колективна підприємницька діяльність;
- міжнародний маркетинг;
- експортно-імпортні операції;

- вихід на зовнішній ринок;
- спостереження за світовими економічними відносинами та національно-економічною політикою.

Для прийняття правильних управлінських рішень щодо зовнішньоекономічної діяльності, необхідно здійснити порівняльний аналіз рівнів економічного розвитку потенційних партнерів та ознайомитись з національно-культурною особливістю країн.

Щоб здійснювати експортно-імпортні операції підприємство повинне визначитися з ринковою стратегією. Стратегія ведення ЗЕД – це система правил, прийомів та заходів, що допоможуть компанії ефективно функціонувати на зовнішніх ринках та отримувати бажані результати. Вона складається з етапів аналізу, що виділені на рис. 1.4.

Аналіз всієї діяльності фірми	• місце компанії на ринку на даному етапі; • вивчення слабких та сильних сторін фірми.
Аналіз майбутнього ринку	• попит та пропозиція на ринку; • дослідження конкурентів та потенційних споживачів; • ємкість ринку.
Аналіз можливостей фірми	• потенційно можливі об'єми випуску продукції; • перспективи виходу на нові ринки.
Аналіз бюджетно-податкової політики	• бюджетно-податкова політика за кордоном і її вплив на фірму; • бюджетно-податкова політика всередині країни і її вплив на фірму;
Аналіз тенденцій у світовій економіці	
Розробка стратегії ЗЕД підприємства	• формування довгострокової цілі; • пошук варіантів досягнення цілі; • декомпозиція глобальної цілі на підйом; • порівняння варіантів досягнення цілі.

Рис. 1.4. Типи аналізу при складанні стратегії підприємства

Примітка. Сформовано автором самостійно.

Планування стратегії є необхідним кроком підприємства. В умовах ринкової економіки потреба в ньому зростає, оскільки підприємствам потрібно враховувати можливості та дії конкурентів, попит, потреби споживачів та інші зовнішні фактори. При плануванні імпорту та експорту, зазвичай, застосовують натуральні та умовно-натуральні показники. Натуральні, а саме тони, кілограми, кілометри, штуки, характеризують виробничу спеціалізацію підприємства. За їх допомогою можна визначити потреби в виробничій діяльності, в матеріальних, трудових та інших ресурсах.

В літературі виділяють чотири типи стратегії ведення зовнішньоекономічної діяльності, серед яких:

- зростання;
- виживання;
- стабілізація;
- комбінація декількох попередніх типів.

Кожен з даних типів стратегії є особливим, має певні параметри, завдяки яким можна зрозуміти чи підходить він для використання.

Отже, і організаційна структура управління, і вибір стратегії, і ринкове середовище, мають бути дослідженими та узгодженими, адже залежать одне від одного. В випадку розбіжностей можуть виникати проблеми у реалізації цілей підприємства та конфлікти з партнерами.

Правильна організаційна структура ЗЕД на підприємстві сприяє прогресу підприємства, максимізації прибутку. На її формування впливають різні фактори, до яких відносяться: масштаби фірми, складність виготовлення продукції, що випускається, характер зарубіжної діяльності, специфіка ринків та рівень конкуренції на них [15].

Процес реалізації зовнішньоекономічних операцій є складним, та проходить у два етапи: підготовчий та організаційний.

Підготовчий етап містить такий перелік робіт:

1. Аналіз стану ЗЕД на підприємстві.
2. Оцінка очікувань та перспектив.

3. Оцінка впливу з боку держави.

4. Формування стратегії.

Організаційний етап в свою чергу має на меті спілкування з потенційними партнерами, обговорення умов праці та укладання договору щодо зовнішньоекономічної операції.

Виділяють дві групи способів організації ЗЕД. Перша включає в себе методи, що дають змогу підприємствам самостійно реалізовувати товар завдяки відділу зовнішньоекономічних зв'язків. Дані методи передбачають встановлення прямого зв'язку між виробником та кінцевим споживачем, а, отже, закуп товару здійснюється у самого виробника та поставляється одразу потенційному споживачу.

Прямий продаж дає можливість експортерам тісно контактувати з іноземними споживачами, отримувати високий прибуток, саме за рахунок зменшення витрат на послуги посередника, детальніше вивчати стан ринку, знизити ризики втрат [21].

Інша група методів передбачає здійснення експортних та імпорتنих операцій через посередників і включає в себе:

- використання послуг іноземних посередників;
- здійснення операцій за посередництва галузевих контрагентів;
- зовнішньоекономічні об'єднання;
- проведення операцій за посередництва підприємств–засновників, а також спеціалізованих зовнішньоекономічних акціонерних товариств [39].

Роль посередника у ЗЕД може посідати агент, дистриб'ютор, а також іноземна дочірня компанія. Посередник бере на себе відповідальність за організацію маркетингової діяльності, відвантаження, продаж товару на міжнародний ринок та оформлення усіх потрібних документів та дозволів.

Найдешевшою стратегією входу на ринок є вхід за непрямим методом. За характером дана стратегія є гнучкою, тому, за необхідності, експортна діяльність може бути припинена негайно. В даному випадку навички та досвід експортерів не обов'язкові; організація, що виступає посередником бере на себе

відповідальність за усі ризики, що безпосередньо пов'язані з організацією оплати та доставки на міжнародному ринку.

Проте, даний метод має свої недоліки. Один з них це те, що контроль діяльності передається посередницькій організації. Зацікавлені в розширенні ринку компанії, не мають змоги отримати інформацію про функціонування даного ринку.

Підприємства будь-якого розміру можуть здійснювати зовнішньоекономічну діяльність непрямым методом. Але, зазвичай, дану стратегію використовують малі або нові підприємства. Також даний метод ведення експортної діяльності актуальний для фірм, що зацікавлені в модернізації своєї продукції, адже вони не зможуть розвивати прямий контакт з кінцевим споживачем [16].

Після того, як фірма обрала найкращий для себе спосіб організації ЗЕД, вона проводить пошук потенційних партнерів, переговори, підписує контракти.

Регулювання операцій зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється:

- Україною, в особі її управляючих органів;
- недержавними органами, що діють на підставі створених статутних документів;
- суб'єктами ЗЕД.

Загалом, розрізняють недержавне та державне регулювання ЗЕД. На території нашої держави система заходів для регулювання ЗЕД включає:

- Закони України;
- економічні заходи оперативного регулювання в межах законів;
- угоди, укладені між суб'єктами ЗЕД, за умови, що вони не суперечать законам України;
- рішення недержавних органів, пов'язаних з управлінням економікою, що приймаються за статутними документами.

Зовнішньоекономічна діяльність на території України здійснюється на підставі Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Закону «Про

регулювання товарообмінних операцій в галузі Зовнішньоекономічної діяльності».

На об'єкти обліку операцій ЗЕД несуть вплив декілька блоків законодавства. До таких об'єктів належать товари, послуги, доходи і витрати, розрахунки з покупцями та постачальниками, іноземна валюта та сплата податків.

Державне регулювання ЗЕД здійснюється для захисту економічних прав та інтересів, як держави так і суб'єктів даного виду діяльності, для створення хороших умов ведення підприємницької діяльності, обмеження монополізму у сфері зовнішньоекономічних зв'язків. Головним органом, що здійснює регулювання ЗЕД є Верховна Рада України. За регулювання ведення ЗЕД в Україні також відповідають:

1. Верховна Рада України.
2. Кабінет Міністрів України.
3. Національний банк України.
4. Міністерство економіки.
5. Державна митна служба.

Основні методи державного регулювання поділяють на економічні, адміністративні та правові. Зазвичай застосовують економічні методи, в яких передбачено використання податків, кредитів, пільг, мита, субсидій тощо.

Одним із вкрай важливих чинників, що забезпечують подальший соціально-економічний розвиток нашої держави є дієва система державного регулювання ЗЕД. Вдала реалізація цього виду діяльності потребує використання потенціалу з економічного співробітництва, а зокрема і допомоги від держави, шляхом встановлення нею сприятливих важелів впливу для здійснення ЗЕД. Доречним буде впровадження у майбутньому комплексу заходів, що будуть спрямовані на максимізацію ефективності державного регулювання ЗЕД за умов інтеграції країни на світовий ринок.

Висновки до розділу 1

Зовнішньоекономічна діяльність являє собою визначальний чинник забезпечення економічного розвитку, а також суспільного добробуту країни. Вона відіграє важливу роль у міжнародних інтеграційних процесах, сприяє пришвидшенню соціально-економічного розвитку країни.

Визначено, що зовнішньоекономічна діяльність – це сфера господарської діяльності, в основі якої лежить вихід на зовнішній ринок шляхом здійснення торгової діяльності, надання послуг, спільної господарської діяльності, науково-технічного та економічного співробітництва.

Виділено основні форми зовнішньоекономічної діяльності, такі, як експорт, імпорт, реекспорт та реімпорт. Надано чітку характеристику та розкрито інформацію про кожну з вказаних категорій. Доведено, що ефективне та безпечне функціонування світового ринку неможливе без чіткого та водночас гнучкого регулювання.

Зважаючи на інформацію, наведену в розділі 1, вважаємо, що зовнішньоекономічна діяльність на даному етапі розвитку максимізує свою роль безпосередньо в економіці країни та в окремих її структурах. Зовнішньоекономічна діяльність однозначно посідає пріоритетне місце у розвитку вітчизняних підприємств.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА АУДИТУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Організація обліку, оподаткування та документального забезпечення операцій зовнішньоекономічної діяльності

Організація обліку зовнішньоекономічної діяльності є одним із найважливіших питань, яке підприємство повинне вирішити на початку здійснення ЗЕД. Правильна організація обліку ЗЕД вирішує наступні завдання:

- моніторинг за збереженням ТМЦ;
- контроль за дотриманням умов договорів;
- зведення та подання даних про фінансові результати підприємства;
- обчислення рентабельності ЗЕД;
- подання інформацію щодо заборгованостей підприємства;
- безперебійне внесення даних управлінського та бухгалтерського обліку для зведення звітностей, на основі яких відбувається швидке та ефективне вирішення проблем;
- контроль за дотриманням показників ділової активності на належному рівні;
- розрахунок курсових різниць [10].

Досягнення суттєвого скорочення випадків надання недостовірної інформації та підвищення ефективності ведення обліку ЗЕД неможливо без правильно розробленої організаційної структури відділу бухгалтерії. Ефективна організаційна структура полягає у поділі обов'язків між працівниками для ефективного та швидкого виконання всіх поставлених завдань [5]. При побудові організаційної структури відділу бухгалтерії необхідно враховувати наступні фактори:

- специфіка операцій ЗЕД;
- вид діяльності суб'єкта господарювання;

- кількість дочірніх компаній чи філій підприємства;
- чисельності штату робітників підприємства.

Запроваджуючи ЗЕД на підприємстві, доцільним є визначення основних параметрів ведення бухгалтерського обліку та його організації. Отже, працівники відділу бухгалтерії повинні виконувати завдання з врахуванням таких факторів:

- кількості операцій суб'єкта господарювання;
- географічного місцезнаходження ринків збуту;
- досвіду роботи у сфері ЗЕД [33].

Головними завданнями бухгалтерського обліку імпорتنих операцій є:

- перевірка на правильність документального оформлення розрахункових операцій;

- формування інформації про рух імпорتنих товарів та курсові різниці.

Облік імпорتنих операцій проводиться за таких умов [32]:

- декларування, при перетині митної території, імпорتنих операцій;
- формування достовірної вартості товарів з врахуванням усіх витрат;
- вартість розраховується відповідно до курсу НБУ - перенести в облік на початку.

Операції, що стосуються купівлі та продажу іноземної валюти, проводяться виключно на міжбанківських рахунках через повірені банки, що купують іноземну валюту за дорученням клієнтів.

Виділяють такі підстави для купівлі валюти на українському міжбанківському валютному ринку для здійснення торгівельних операцій:

- договір з нерезидентом, що оформлений згідно з чинним законодавством України;
- акт про виконання робіт, надання послуг тощо;
- документи, передбачені для документарної (акредитив, інкасо) та вексельної форм розрахунків.

Підставою для купівлі валюти на міжбанківському українському валютному ринку при здійсненні не торгівельних операцій є:

- заявки з попереднім розрахунком витрат;
- документи, рівносильні з договором;
- укладені трудові договори;
- угоди з Пенсійним фондом про переказ за межі України пенсій в іноземній валюті;
- угоди з поштовими відділеннями;
- документи для повернення коштів, у випадку відкликання банками-нерезидентами документів.

Велика кількість підприємств займаються імпортною діяльністю, закупівлею іноземних товарів для їх реалізації в межах України. Головним документом, що призначений для переміщення товаро-матеріальних цінностей є митна декларація. Іншими словами, це заява певної форми, в якій зазначають митну процедуру, що застосовується до товарів та передбачені законодавством відомості про умови зберігання та перевезення товарів через митний кордон України та щодо митних платежів, що необхідні для даної процедури.

Законодавство України передбачає два варіанти декларування:

- декларування власних товарів;
- декларування брокером або декларантом.

Нижче перераховані документи, які також обов'язкові при імпорті:

- контракт;
- транспортно-експедиційні документи;
- розрахункові документи на сплату мита, зборів тощо;
- документи імпортової фірми-постачальника;
- сертифікати походження товару.

Під час здійснення розрахунків пов'язаних із зовнішньоекономічними операціями потрібно враховувати вимоги щодо умов та термінів їх проведення. В Україні здійснення розрахунків зовнішньоекономічної діяльності регулюється

Законом «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті». Згідно з даним законом, термін поставки товару не повинен перевищувати 180 днів з моменту надходження авансового платежу. Порушення даного терміну супроводжується стягненням пені за кожен прострочений день, що становить 0.3% від митної вартості продукції.

Під час здійснення переміщень товарів через митну територію України потрібно сплачувати митні платежі: мито, податок на додану вартість, акцизний податок.

Мито – загальнодержавний податок, що встановлений Податковим кодексом. Оподатковуються митом товари, що перевозяться на або з території України, митна вартість яких перевищує еквівалент 100 євро.

Розмір мита не сталий та відрізняється в залежності від групи товарів. В Україні поширені такі ставки мита:

- адвалерна – у відсотках до встановленої бази оподаткування;
- специфічна – у грошовому розмірі на одиницю бази оподаткування;
- комбінована, яка складається з специфічної та двалорної ставок мита.

Акцизний податок – це непрямий податок на споживання певних видів продукції, що включається до ціни даних товарів. До товарів, що підлягають акцизу, належать:

- вироби з тютюну та його промислових замінників;
- спирт етиловий, алкогольні напої;
- скраплений газ та нафтопродукти;
- легкові автомобілі, причепа, кузови до них, мотоцикли.

Базою оподаткування акцизним податком слугує вартість продукції та товарів, ввезених на митну територію, за встановленими імпортером максимальними роздрібними цінами без ПДВ та з урахуванням акцизу.

Ще одним митним платежем є податок на додану вартість. Це непрямий податок, що входить у ціну товару та сплачується покупцем, проте його облік та перерахування до державного бюджету проводить продавець. Підставою для сплати ПДВ є митна декларація.

Податок на додану вартість, що сплачений під час імпортування продукції включають до складу податкового кредиту. Основною ставкою ПДВ є 20%, проте лікарські засоби та медикаменти оподатковують за ставкою 7%. Також є перелік товарів, що не оподатковуються – це так звані пільгові товари.

Оформлені транспортні, експедиційні, митні, страхові документи і є підставою для ведення обліку експортних операцій. Завершення експортної операції затверджується штампом митниці країни-одержувача та довідкою банку, що свідчить про надходження коштів на рахунок фірми.

Доходи, що отримані або нараховані в іноземній валюті за товар або послугу перераховуються в національну валюту за національним курсом, діючим на дату визнання доходу, а іншу частину на дату отримання коштів.

Ключовим показником при сплаті податку на додану вартість за експортні операції є договірна ціна. Ще однією складовою зовнішньоекономічної діяльності є міжнародний бартер. Це операції, що включають як експорт, так і імпорт товарів без грошової оплати готівкою та через банк.

Укладення бартерного договору є важливим етапом. Фірмам потрібно правильно та чітко визначитись з номенклатурою зустрічних поставок та збалансувати за вартістю обидві частини угоди. Важливо, що у бартерному контракті обидві сторони є одночасно і покупцем, і продавцем. Через це в контракті вказують лише назву фірми.

2.2. Особливості обліку зовнішньоекономічної діяльності

Сьогодення – це період прогресивного розвитку інноваційних технологій. Все частіше зникають економічні кордони між країнами, а бізнесмени прагнуть виходити на нові світові ринки. Підприємствам необхідно не тільки знайти партнерів та вирішувати основні питання ринкової діяльності, але й правильно організувати та вести облік ЗЕД.

Головні завданнями обліку операцій зовнішньоекономічної діяльності:

- формування достовірної та чіткої інформації про здійснення ЗЕД;

- передчасне виявлення проблем діяльності та визначення фінансового результату господарської діяльності;
- подання достовірної інформації щодо курсових різниць та розрахунків з іноземними контрагентами.

ТОВ «Агрікон-Південь» – інжинірингова-виробничо-будівельна група, що спеціалізується на промисловому будівництві, проектуванні та обладнанні для агроінфраструктури, переробної галузі та логістики (табл.2.1)

Таблиця 2.1.

Основна інформація про ТОВ «Агрікон-Південь»

Повне найменування	Товариство з обмеженою діяльністю "АГРІКОН-ПІВДЕНЬ"
Організаційно-правова форма	Товариство з обмеженою діяльністю
Основний вид економічної діяльності	Будівництво житлових і не житлових будівель
Зареєстрований статутний капітал	10 001 000.00 грн
Види діяльності ТОВ «Агрікон-Південь» за КВЕД:	
43.21 Електромонтажні роботи	
71.12 Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах	
71.11 Діяльність у сфері архітектури	
46.18 Діяльність посередників, що спеціалізуються в торгівлі іншими товарами	
46.15 Діяльність посередників у торгівлі меблями, господарськими товарами, залізними та іншими металевими виробами	
43.99 Інші спеціалізовані будівельні роботи, н.в.і.у.	
43.91 Покрівельні роботи	
25.11 Виробництво будівельних металевих конструкцій і частин конструкцій	
42.99 Будівництво інших споруд, н.в.і.у.	
42.21 Будівництво трубопроводів	
41.10 Організація будівництва будівель	
42.21 Будівництво трубопроводів	
33.20 Установлення та монтаж машин і устаткування	
25.99 Виробництво інших готових металевих виробів, н.в.і.у.	

Примітка. Сформовано автором самостійно

Підприємство ТОВ «Агрікон-Південь» використовує автоматизовану форму ведення бухгалтерського обліку за допомогою програми «1С: Підприємство 8.3» та має свій робочий план рахунків, в якому додано аналітичні рахунки до певних субрахунків.

ТОВ «Агрікон-Південь» веде бухгалтерський облік, а також складає фінансову звітність у грошовій валюті України. Окрім того, іноземною визнається вся інша валюта, окрім гривні. Норми НП(С) БО 21 «Вплив змін валютних курсів» в бухгалтерському обліку визначають порядок відображення операцій виражених в іноземній валюті.

Операції виражені в іноземній валюті – це господарські операції в іноземній валюті та господарські операції, для яких необхідні розрахунки у іноземній валюті. До таких операцій належать:

- купівля та продаж товарів, виконання будівельно-монтажних робіт та надання послуг;
- фінансові інвестиції в іноземній валюті;
- позикові кошти в іноземній валюті;
- купівля або продаж валюти в обмінних пунктах.

Щоб правильно відображати в звітності операції виражені в іноземній валюті, потрібно до її вартості застосовувати валютний курс. Іншими словами, це – співвідношення, за допомогою якого одну валюту обмінюють на іншу. Також правильним буде твердження, що валютний курс – це вартість грошової одиниці країни, що виражена у грошовій одиниці іншої країни. Він являє собою комплексний індикатор економічної стабільності та значною мірою впливає на соціальний та економічний розвиток країни.

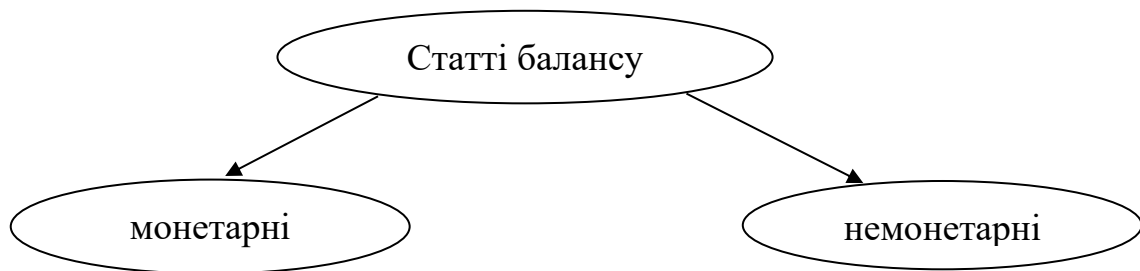
Встановлення курсу називають коригуванням валюти. За допомогою валютного курсу порівнюються опосередковано національні вартості, тобто, через відносну купівельну спроможність. Він безпосередньо пов'язаний з такими операціями, як:

- обмін валютами при здійсненні ринкової діяльності, торгівлі товарами;
- переоцінка рахунків в іноземній валюті банків та фірм;
- порівняння цін на світових та вітчизняних ринках [38].

Варто зауважити, що валютний курс спрощує процес обміну товарами та послугами у світовому господарстві.

Визнання операцій за іноземним курсом відображається в бухгалтерському обліку у гривнях, а саме із попереднім використанням валютного курсу, який діяв на дату проведення операції. Після зміни курсу потрібно відображати відповідні статті балансу в іноземній валюті.

Статті балансу відповідно до норм НП(С)БО 21 поділяють наступним чином (рис. 2.1):

Рис. 2.1. Класифікація статей балансу

Примітка. Сформовано автором самостійно

Монетарні – це такі статті балансу, які безпосередньо містять інформацію про грошові кошти, а втім, про активи та зобов’язання, щоб будуть отримані або ж сплачені у визначеній сумі грошей.

Монетарні статті включають в себе:

- активи (іноземна валюта в касі підприємства та на рахунках в банку, платіжні документи, фінансові інвестиції, які безпосередньо виражені в іноземній валюті, цінні папери, а також дебіторська заборгованість, що повинна бути погашена в іноземній валюті);
- власний капітал;
- позиковий капітал (довгострокові зобов’язання, векселі видані, кредиторська заборгованість, поточні та довгострокові позики, які виражені в іноземній валюті).

Так, як вартість грошових коштів та їх еквівалентів в іноземній валюті в час зміни валютного курсу змінюються, то монетарні статті теж підлягають перерахунку.

Всі інші статті балансу, що відображають активи або зобов’язання, які не будуть сплачені у фіксованій сумі називають немонетарними. До них відносять:

- активи (запаси, основні засоби, нематеріальні активи, дебіторська заборгованість, капітальні інвестиції);
- власний капітал (статутний, резервний, додатковий, а також нерозподілений прибуток);
- позиковий капітал (поточні та довгострокові позики, що повинні бути погашені не у грошовій формі).

Такі статті в обліку мають бути відображені на дату складання фінансової звітності за вартістю, якою вони зараховані на баланс та при зміні валютного курсу не будуть перераховані.

Ключовим терміном у відображенні операцій в іноземній валюті є курсова різниця. Даний термін виражає різницю між оцінкою одної кількості одиниць іноземної валюти, за умови різних курсів валюти (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Класифікація курсових різниць

Курсові різниці	
Операційні	Не операційні
<i>Такі курсові різниці можуть викинути внаслідок перерахунку статей балансу, при відображенні яких було здійснено операційну діяльність</i>	<i>Такі курсові різниці можуть викинути внаслідок перерахунку статей балансу, при відображенні яких було здійснено інвестиційну і фінансову діяльність</i>
Відображаються у складі інших операційних доходів (витрат) (субрахунок 714 "Дохід від операційної курсової різниці", 945 "Втрати від операційної курсової різниці")	Відображаються у складі інших доходів (витрат) 744 "Дохід від неопераційної курсової різниці", 974 "Втрати від неопераційної курсової різниці".

Примітка. Сформовано автором самостійно

У випадку, коли курс зростає, це призводить до збільшення економічних вигод підприємства, то виникають доходи, якщо до зменшення – витрати (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Відображення впливу курсу на статті балансу

Види статей:	Грошові кошти	Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість
Збільшення курсу	доходи	доходи	витрати
Зменшення курсу	витрати	витрати	доходи

Примітка. Сформовано автором самостійно

Дохід – це грошові кошти або матеріальні цінності, що отримані державою, фізичною або юридичною особою в результаті діяльності за певний період часу.

Дохід як поняття регулюється НП(С)БО 15 «Дохід». Дане положення встановлює критерії визнання доходу від реалізації залежності від того, що саме було реалізовано (товари, послуги, роботи).

Визнання доходу повинно здійснюватися відповідно до принципу нарахування та відповідності доходів та витрат. Дохід за товари, інші види активів або послуг має бути підтвердженим моментом передачі права власності на них. Дата відображення доходу в бухгалтерському обліку може не співпадати з датою реалізації продукції та підписанням документів про виконання робіт (таблиця 2.4).

До прикладу, експортні операції вважаються завершеними, коли сторони повністю виконали умови контракту. Відповідно до чинного законодавства, для виконання операції з експорту надається 90, а для деяких товарів 180 календарних днів.

Таблиця 2.4

Доходи ТОВ «Агрікон-Південь» за 2023 рік

Найменування доходів	За звітний період	За звітний період попереднього року
чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, наданих послуг)	119816,8	229883,0
інші операційні доходи	17387,0	132,3
інші доходи	2304,8	92,3
разом доходи	139508,6	230107,6

Примітка. Сформовано на основі додатку А.

На відміну від реалізації товарів, виконання робіт та послуг уникають митних формальностей. Здійснення робіт та надання послуг підтверджують документи, підписані обома сторонами. Дата складання цього документа і є датою визнання доходу.

Витрати підприємства ТОВ «Агрікон-Південь» за 2022-2023 роки характеризуються наступними показниками, наведеними у табл. 2.5.

Витрати ТОВ «Агрікон-Південь» за 2022 - 2023 роки

Найменування доходів	За звітний період	За звітний період попереднього року
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, наданих послуг)	(110303,7)	(217312,1)
Інші операційні витрати	(26865,0)	(9301,4)
Інші витрати	(814,6)	(929,6)
Разом витрати	(137983,3)	(227543,1)

Примітка. Сформовано на основі додатку А.

Щодо фінансового результату, то його визначають шляхом порівняння доходів від продажу за звітний період з понесеними для отримання цих доходів витратами. Дохід відображає збільшення матеріального активу, а витрати в свою чергу – його зменшення. Виходячи з цього, можна констатувати, що поки підприємство не відобразить дохід та витрати, доти товари не можуть бути списані на експорт [26]. Операції, пов'язані з придбанням валюти, проводять лише на міжбанківському валютному ринку, через окремі банківські установи. Валюту на міжбанківському валютному ринку суб'єкти господарської діяльності купують з метою:

- забезпечення якісного виконання своїх зобов'язань по імпорту товарів;
- покриття витрат на відрядження за межі країни;
- розрахунків по картах міжнародного походження;
- розрахунків за переробку сировини, туристичні та страхові послуги, проживання в готелях капітальне будівництво, участь в наукових конференціях;
- погашення кредитів нерезидентів;
- сплати митних платежів.

Підставою для купівлі валюти на міжбанківському ринку України при розрахунку за торгівельні операції слугують такі документи:

- договір з нерезидентом;
- акт/інший документ, що засвідчує надання послуг/виконання робіт;
- документи, призначені для документарної форми розрахунків, вексельної форми тощо.

Якщо імпорт здійснюється без ввезення продукції на територію держави, тоді резидент повинен подати такі документи:

- договір з нерезидентом;
- договір, що передбачає продаж цієї продукції;
- документи, призначені для документарної форми розрахунків.

Якщо суб'єкт господарської діяльності має намір купити валюту на міжбанківському валютному ринку для здійснення не торгівельних операцій, то підставою для цього будуть:

- заявки з вказаних розрахунком витрат (на відрядження, на експлуатацію транспортних засобів тощо);
- документи, що мають силу договору та можуть бути використані нерезидентом згідно міжнародної практики (для оплати обов'язкових платежів, лікування, навчання, проживання);
- укладені договори з нерезидентами;
- копії позовних заяв до суду;
- перелік документів для повернення коштів у випадку відкликання банком-нерезидентом розрахункових документів.

У бухгалтерському обліку для розрахунків з іноземними постачальниками використовують рахунок 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками». Важливо, що сума авансового платежу в іноземній валюті має бути перерахована у валюту звітності із попереднім застосуванням валютного курсу на дату виплати авансу. У табл. 2.6 наведено типову кореспонденцію рахунків за операціями щодо придбання товарів на досліджуваному підприємстві.

Експорт – це продаж товарів та послуг вітчизняними суб'єктами господарювання іноземним, з вивозом за межі митної території України. Експортна продукція вважається вивезеною за межі державного кордону України, у випадку підтвердження вивезення в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, засвідченою митною декларацією, яка, в свою чергу, оформляється згідно вимог Митного кодексу України [Додаток Б].

Таблиця 2.6

**Кореспонденція рахунків по операціях придбання товару на ТОВ
«Агрікон-Південь»**

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Перераховано аванс за товар	371	312
2.	Отримано товар від іноземного постачальника	28	632
3.	Сплачено мито	377	311
4.	Включено суму мита у вартість товару	28	377
5.	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	377
6.	Відображено курсову різницю на дату балансу	945	632
7.	Проведено оплату за товар	632	312
8.	Відображення курсової різниці на дату оплати	632	714

Примітка. Сформовано автором самостійно

Перехід права на власність від продавця до покупця відображають в бухгалтерському обліку на рахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» за дебетом та на рахунку 70 «Доходи від реалізації» - за кредитом.

Списання витрат пов'язаних з експортними операціями відображають на рахунку 90 «Собівартість реалізації» за дебетом, а за кредитом - на рахунку 28 «Товари» або 26 «Готова продукція». Приклад кореспонденції рахунків по експортних операціях наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Кореспонденція рахунків за операціями з експорту на
ТОВ «Агрікон-Південь»**

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Відвантажено продукцію покупцю	362	701
2.	Списано собівартість продукції	901	26
3.	Нарахована вартість мита	93	377
4.	Сплачено мито	377	311
5.	Відображено курсову різницю на дату балансу	362	714
6.	Надійшла оплата від покупця за товар	312	362
7.	Відображено курсову різницю на дату погашення боргу	362	714

Примітка. Сформовано автором самостійно

Варто зауважити, що у податковому обліку з'являється такий термін, як «балансова вартість». Це вартість іноземної валюти, яка визначена згідно

офіційного курсу національної валюти до іноземної, на дату здійснення операції або ж на дату звітного балансу.

В процесі зовнішньоекономічної діяльності, господарюючі суб'єкти дуже часто здійснюють продаж іноземної валюти. Існують такі правила відображення в бухгалтерському обліку операцій з продажу валюти:

- ✓ до моменту продажу іноземну валюту відображають на рахунку 334 «Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті»;
- ✓ при зміні курсу НБУ, відбувається перерахунок валюти. Курсову різницю при зростанні курсу відображають на рахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці», та при зниженні курсу - на рахунку 945 «Втрати від операційної курсової різниці»;
- ✓ дохід від продажу відображають на рахунку 711 «Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти», проте якщо різниця від'ємна, тоді на рахунку 942 «Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти».

Звітність виступає ключовим етапом облікового процесу та безпосередньо задовольняє інформаційні потреби всіх користувачів, що використовують фінансову звітність як головне джерело інформації про реальні результати діяльності підприємства [29].

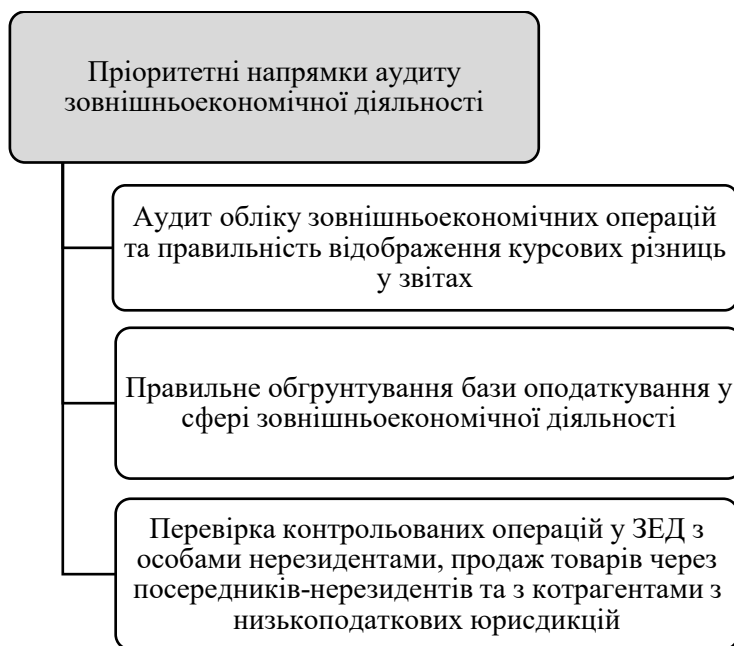
Таким чином, звітність, яка безпосередньо стосується міжнародних операцій складається з метою надання своєчасної та достовірної інформації різним користувачам (зовнішнім, таким як державні органи влади, іноземні партнери і установи та внутрішнім – управлінському персоналу підприємства, менеджерам тощо) про укладені міжнародні контракти та їх виконання, експортно-імпортні операції, іноземні та спільні інвестиції з участю іноземних партнерів, наявність валютних цінностей та валютної заборгованості.

2.3. Аудит зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві

Аудит зовнішньоекономічної діяльності першочергово базується на пошуку сфер, в яких присутній високий ризик навмисних облікових порушень

та помилок, безпосередньо пов'язаних з шахрайством. Вони можуть здійснюватись у різні способи та з певними цілями, що впливають на показники фінансової звітності господарюючих суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Проте, не лише характер шахрайства несе вплив на перебіг проведення аудиторської перевірки зовнішньоекономічної діяльності, але й цілі аудиту сформовують ключові напрями перевірок.

Основна мета проведення аудиту – це перевірка правильності як бухгалтерського так і податкового обліку зовнішньоекономічних операцій, формування детального висновку та надання рекомендацій для виправлення помилок, усунення відхилень, що, в свою чергу, дозволить раціонально використовувати ресурси, задіяні у сфері ЗЕД. Пріоритетні напрями аудиту зовнішньоекономічної діяльності наведені на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Пріоритетні напрями аудиту ЗЕД

Примітка. Сформовано автором самостійно

Варто зауважити, що аудит зовнішньоекономічної діяльності є складовою процесу незалежного аудиту звітності, що має на меті підтвердити достовірність її даних. Особливість здійснення даної перевірки є формування незалежної думки для власників, кредиторів, потенційних інвесторів тощо. Дана перевірка проводиться для розпізнання ризиків шахрайства, що в майбутньому можуть спричинити приховування активів або ж маніпулювання рішенням користувачів.

Зважаючи на організаційні засади, аудит зовнішньоекономічної діяльності, можна поділити на [30]:

- аудит достовірності відображення операцій в системі у бухгалтерському обліку, фінансовій та податковій звітності;
- аудит установчих документів, повноти документального підтвердження здійснення ЗЕД, перевірка дозвільної документації [28].

Протягом останнього часу все більшої актуальності набуває податковий аудит, який можна вважати складовою державного фіскального контролю. Такий вид перевірок здійснюється державними органами з метою ідентифікації фактів уникання від сплати податків та виведення державного капіталу за межі країни. Схематично аудит ЗЕД зображений на рисунку 2.3.

Рис. 2.3. Аудит зовнішньоекономічних операцій

Примітка. Сформовано на основі [44].

Головною відмінністю між цими видами фінансового контролю є зауваження різних інтересів, що не завжди співпадають. Основні напрями аудиту ЗЕД операцій залежать від мети здійснення перевірки.

Аналізуючи пріоритетні місця аудиту ЗЕД варто враховувати цільову спрямованість схем шахрайства. Адже, саме ті цілі, що мають на меті

правопорушники, визначають методи їх здійснення або приховування. У галузі зовнішньоекономічних операцій можна виділити такі напрями порушень:

- зниження суми податкових зобов'язань незаконними шляхами;
- приховування активів, отриманих шляхом незаконного привласнення;
- маніпулювання економічними рішеннями користувачів звітності суб'єктів господарювання зовнішньоекономічної діяльності;
- виведення державного капіталу незаконним способом.

Приклади облікових порушень при оформленні операцій ЗЕД вказано у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Приклади облікових порушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності

Облікові порушення у сфері ЗЕД		
Незаконні навмисні дії, що спрямовані на зменшення бази оподаткування	Незаконні навмисні дії, спрямовані на викривлення показників фінансової звітності	
Мета здійснення облікового порушення		
Для ухилення від сплати податків	Для приховування фактів привласнення активів в результаті ЗЕД	Для маніпулювання рішеннями користувачів
Для приховування фактів незаконного виведення національного капіталу		

Примітка. Сформовано на основі [44].

Зрозуміло, що залежно від вищезазначених напрямів, використовують різні схеми шахрайства, які можуть бути розпізнані за допомогою відповідних індикаторів. Формуючи систему індикаторів, аудитори зможуть пізнати ризики шахрайства за допомогою сформованих показників та спрямувати аудиторські дії на ту діяльність, що викликає підозри та характерна високим ризиком.

Аудит зовнішньоекономічної діяльності передбачає контроль таких елементів, як:

- аудит розрахунків експортно-імпортних операцій, що передбачає перевірку достовірності ведення розрахунків з експортерами та імпортерами, визначення монетарних та немонетарних позицій, зважаючи на форму здійснення оплати;
- аудит формування вартості товару на імпорт, розрахунку транспортних витрат, розрахунок курсових різниць, нарахування доходів тощо.

Зважаючи на види ЗЕД, аудит найбільш доцільно розглядати у двох напрямках: аудит експортних та імпорتنих операцій.

Проведення аудиту імпорتنих операцій здійснюють у послідовності [21]:

- ✓ аудит залишків по імпорتنих операціях та відповідність їх до реєстрів аналітичного та синтетичного обліку;
- ✓ аудит операцій з нарахування та стягнення пені за порушення термінів розрахунків з контрагентами, пов'язаних з несплатою коштів або несвоєчасного отримання імпортованого товару;
- ✓ перевірка правильності ведення записів операцій в бухгалтерському обліку та відповідності до правил та стандартів встановлених законодавством;
- ✓ перевірка розрахунків на відповідність договору;
- ✓ перевірка правильності відображення сум податків в обліку, що були сплачені: мита, митних зборів під час розмитнення, ПДВ, правильності їх обчислення;
- ✓ аудит організації внутрішньогосподарського контролю з контрагентами за розрахунками.

Одним з важливих завдань аудитора є перевірка правильності форм розрахунків курсових різниць. При перевірці імпорتنих операцій аудитору варто враховувати послідовність подій, оплати та оприбуткування товарів.

Податковий аудит зовнішньоекономічних операцій здійснюється з метою розпізнання фактів ухилення від сплати податків та виведення національних капіталів за межі країни [45].

Отже, аудиторська перевірка зовнішньоекономічних операцій – це трудомісткий та довготривалий процес. Для того, щоб знизити аудиторський ризик, мінімізувати час здійснення перевірки, фірмі необхідно сформулювати правильне планування усіх напрямків діяльності та враховувати усі деталі та особливості здійснення обліку та оподаткування ЗЕД.

Висновки до розділу 2

Процес бухгалтерського обліку являє собою ряд послідовностей таких, як виявлення, вимірювання та реєстрація фактів та подій з метою отримання інформації щодо господарських операцій. Контроль за усіма господарськими операціями здійснюється за допомогою документування. Від правильно оформлених документів залежить достовірність та надійність інформації для користувачів.

На основі матеріалу, наведеного у розділі 2, можемо стверджувати, що ефективне управління зовнішньоекономічними операціями неможливе без обґрунтованого підходу до вирішення сукупності завдань їх документального забезпечення, які вирішуються в системі бухгалтерського обліку.

Визначено, що досягнення суттєвого скорочення випадків надання недостовірної інформації та підвищення ефективності ведення обліку ЗЕД неможливо без правильно розробленої організаційної структури відділу бухгалтерії.

Імпортні та експортні операції підлягають оподаткуванню. При імпорті та експорті товарів нараховуються та сплачуються такі податки та збори: мито; акцизний податок; податок на додану вартість.

Розкрито тему обліку операцій зовнішньоекономічної діяльності. Охарактеризовано статті балансу відповідно до норм НП(С)БО. Проаналізовано процес ведення обліку на аналізованому підприємстві.

Визначено, що аудит зовнішньоекономічної діяльності першочергово базується на пошуку сфер, в яких присутній високий ризик навмисних облікових порушень та помилок, безпосередньо пов'язаних з шахрайством.

Достовірна інформація про зовнішньоекономічну діяльність важлива при перевірці підприємства шляхом внутрішнього аудиту та несе вплив на прийняття управлінських рішень, що вплинуть на подальшу роботу фірми.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ ПЕРСПЕКТИВИ, ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ ОБЛІКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Проблеми обліку та ризики зовнішньоекономічної діяльності

Однією з невід'ємних частин стабілізації господарської діяльності є зовнішньоекономічна діяльність підприємств, адже її ефективність сприяє підвищенню конкурентоспроможності української продукції на зарубіжних ринках, розвитку експортного потенціалу, формуванню доцільної структури імпорту та експорту, залученню іноземних інвесторів тощо [22].

За останній час зовнішньоекономічні операції характеризуються негативними ознаками такими, як неправильна структура експортно-імпортних операцій, від'ємне сальдо товарообігу.

Проблеми обліку операцій зовнішньоекономічної діяльності мають безпосередній вплив на функціонування суб'єкта господарювання на міжнародному ринку. До основних проблем обліку зовнішньоекономічної діяльності відносяться:

- оподаткування операцій ЗЕД;
- проблеми ведення обліку зовнішньоекономічної діяльності згідно національних стандартів [12].

Проблеми обліку можуть виникати безпосередньо при оприбуткуванні товарів, отриманих шляхом здійснення імпортних операцій. Причиною цього є те, що купівля може проводитись декількома шляхами:

- ✓ шляхом готівкового розрахунку;
- ✓ через договір реекспортної операції;
- ✓ за допомогою комерційного кредиту;
- ✓ за участі посередника [33].

Помилки, які допускаються при оприбуткуванні товарів, що надійшли в процесі імпортних операцій, спричиняють недостовірне відображення в

бухгалтерському обліку операцій зовнішньоекономічної діяльності підприємства, а отже, негативно впливають на процеси діяльності суб'єкта господарювання. Вирішенням даної проблеми може слугувати правильна організація обліку ЗЕД на підприємстві, за рахунок чого є можливість деталізувати та достовірно відобразити в обліку операції зовнішньоекономічної діяльності.

Правильна організація обліку ЗЕД забезпечить подання достовірної інформації про стан зовнішньоекономічної діяльності суб'єкта господарювання через показники управлінської та фінансової звітностей, що, в свою чергу, допоможе керівництву вчасно виявляти проблеми та посилювати слабкі сторони підприємства за допомогою правильних управлінських рішень [33].

До основних проблем обліку ЗЕД також відноситься коректність відображення дебіторської та кредиторської заборгованостей в фінансовій та управлінській звітностях суб'єкта господарювання. Вирішенням даної проблеми є ведення аналітичного обліку за розрахунками з іноземними контрагентами, що забезпечить подання повної та достовірної інформації про стан взаєморозрахунків з постачальниками та покупцями в процесі зовнішньоекономічної діяльності [47].

Зовнішньоекономічна діяльність кожного року стає все більш непередбачуваною для суб'єктів господарювання на міжнародному ринку. У наукових джерелах часто вказують такі факти підвищеної ризикованості зовнішньоекономічної комерційної діяльності:

- 1) наявність іноземного контрагента в ролі представника іншої культури та з іншими традиціями ведення бізнесу;
- 2) підвищення кредитних ризиків та ймовірність недотримання термінів виконання контрактів внаслідок збільшення часу та відстані здійснення експортних та імпорتنих угод;
- 3) ризики митного оформлення, що виникають в результаті перетину митного кордону;

4) виникнення валютних ризиків, внаслідок розрахунків в іноземній валюті та виникнення курсових різниць;

5) відмінності в законодавчому та нормативному регулюванні різних країн, необхідність їх урахування в складанні договору;

6) потреба залучення сторонніх організацій, що надають послуги із просування товару за кордоном, що зумовлює зростання витрат під час доставки товару [40].

Можна виділити наступні чинники негативного впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності:

- ✓ внутрішньополітична нестабільність;
- ✓ низький рівень конкурентоспроможності української продукції на міжнародному ринку;
- ✓ невизначеність основних напрямів спеціалізації експорту України;
- ✓ надто сильна залежність від конкретних ринків збуду;
- ✓ залежність від імпорту енергозабезпечення;
- ✓ відсутність єдиної парадигми реалізації основних завдань міжнародної інтеграції.

Для вирішення даних проблем, потрібно створити комфортні умови для вкладення капіталу та впровадження інноваційних розробок, що зумовлять інтенсивний розвиток економіки.

Війна спричинила глобальну економічну кризу, яка підвищує рівень ризику для підприємств. Тому, в умовах сьогодення важливим етапом діяльності є оцінка ризиків та розробка стратегій управління ними. Тривалий військовий стан в країні змушує учасників ЗЕД впроваджувати на підприємствах ефективні стратегії для збереження його стійкості. Більшість фірм комплексно реагують на зміни в економічному середовищі та розробляють систему заходів для управління ризиками.

Контроль та моніторинг зовнішньоекономічної діяльності являє собою процес ідентифікації та аналізу різного роду ризиків, створення способів запобігання нових, а також спостереження за ідентифікованими ризиками. Для

цього на підприємстві створюються відділи управління ризиками. Для ефективного менеджменту ризиків необхідна злагоджена система управління ними (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1

Методи управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності

Метод	Опис	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
Локалізація	Даний метод використовується для виокремлення небезпечної ділянки та посилення на ній контролю, з метою мінімізації ризиків	Часто використовують для застосування до інноваційних ризиків	Здебільшого дієвий для великих компаній
Лімітування	Метод використовується для розробки нормативів компанії, що формують систему обмеження грошових, товарних, кредитних інвестиційних потоків фірми	Простий у застосуванні та дає можливість співпрацювати з широким колом партнерів	Включає в себе обмеження, які перешкоджають можливості отримання додаткових доходів та розгляду привабливих проєктів
Диверсифікація	Метод полягає у послідовній діяльності компанії, які спрямована на запровадження нових способів ведення бізнесу та залучення фінансових активів шляхом перерозподілу інвестицій для подальших вкладень	Підвищує конкурентоспроможність компанії	Зростає кількість конкурентів, фірма розпорошує фінансові активи
Хеджування	Заходи, спрямовані на уникнення фінансових ризиків та отримання певних гарантій щодо майбутніх угод за допомогою, форварда, ф'ючерса, свопа і опціона	Мінімізація ризиків втрат при коливанні валютних курсів та ринкових цін	Висока вартість методу, пов'язана із залученням фінансових посередників
Самостахування	Це метод, що полягає у створенні безпосередньо компаніями грошових і майнових страхових фондів	Забезпечує подолання тимчасових труднощів у діяльності компанії	Частина коштів акумулюється та випадає з обороту

Продовження табл. 3.1

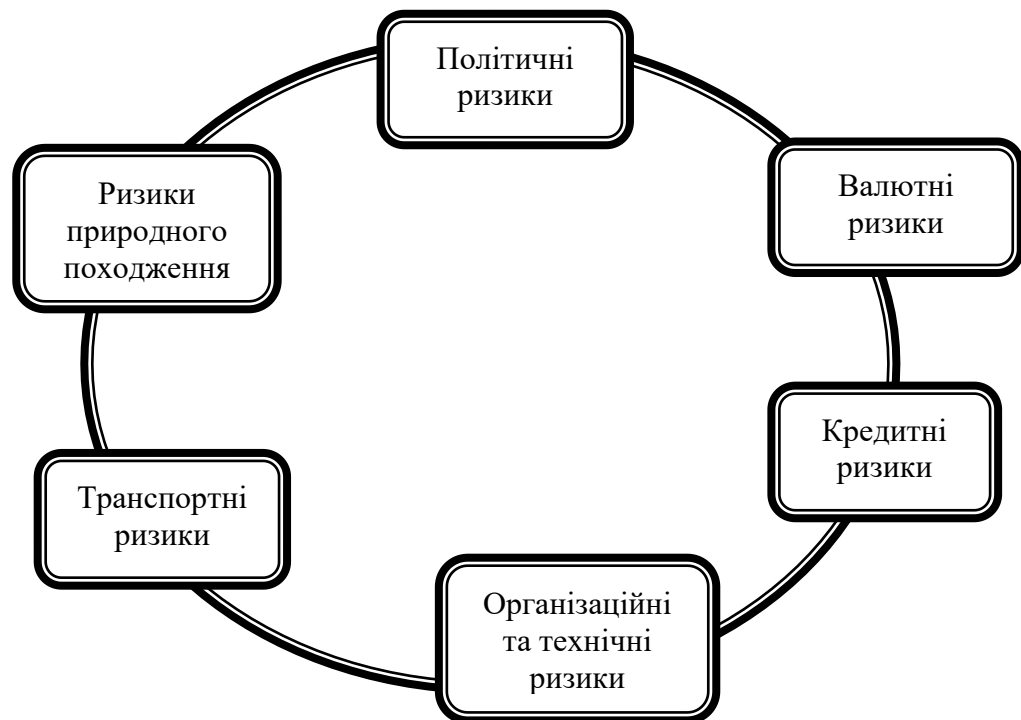
1	2	3	4
Страхування	В основі методу лежить передача ризику за певну визначену плату страхувальником страховику або страховій організації. За умов настання подій, передбачених страховим договором, страховик частково або повністю відшкодовує страхувальнику збитки	Повне або часткове відшкодування витрат, за умови настання страхового випадку	Висока вартість страхових послуг
Діяльність з використанням зовнішньоторгівельного контракту	Основні методи зменшення зовнішньоторговельних ризиків у процесі укладання договорів: використання валютних застережень; застосування правил ІНКОТЕРМС; вибір форми розрахунку (інкасо, вексель, платіжне доручення, акредитив, авансовий платіж)	Виступає зручним юридичним інструментом, завдяки якому сторони суб'єктів зафіксують наміри, надавши їм статус взаємного зобов'язання, захищає інтереси обох сторін	Вимагає витрат часу на оформлення

Примітка. Сформовано на основі [6], [14], [23], [49].

Оцінювання рівня ризику є одним з важливих етапів в управлінні зовнішньоторгівельною діяльністю. Даний етап має на меті визначення прийнятності ризику. На вибір методу оцінювання ризику впливають такі показники як:

- вид зовнішньоекономічного ризику;
- повнота і досяжність джерел інформаційної бази;
- рівень кваліфікації ризик-менеджерів, що безпосередньо пов'язані з проведенням оцінювання;
- рівень програмного та технічного забезпечення;
- можливість залучення сторонніх компетентних експертів.

Основні види ризиків зображено на рис. 3.1:

Рис. 3.1. Основні види ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств

Примітка. Сформовано автором самостійно

На сьогодні в Україні характерні такі ризики зовнішньоекономічної діяльності:

1. Політичні:

- ✓ нестабільна ситуація в країні, війна;
- ✓ порушення громадського порядку.

2. Транспортні:

- ✓ порушені логістичні зв'язки;
- ✓ закритий повітряний простір;
- ✓ обмежений морський простір.

3. Технічні: вибухи на заводах, руйнування електростанцій, знищення підприємств спричинені країною агресором.

4. Валютні: коливання обмінних курсів та інфляція.

5. Організаційні: порушення термінів доставки.

6. Природного походження.

Зовнішньоекономічна діяльність за будь-яких умов має підвищений рівень ризику саме тому, що в ній беруть участь підрядники з різних країн світу та з

різноманітними культурними і національними особливостями. Це ускладнює перевірку ділових намірів покупців і продавців щодо конкретної угоди. Для того, щоб знизити певні ризики, першочергово, необхідно вивчити усі фактори впливу на зовнішнє середовище, а також проаналізувати можливі загрози роботи всередині компанії, та знайти кращий спосіб мінімізувати потенційні ризики.

В умовах війни зовнішньоекономічна діяльність характеризується динамічним зростанням ризиків. Для стабільної зовнішньоекономічної діяльності необхідною умовою є чіткий та дієвий механізм управління ризиками, що допомагає досягнути поставлені фірмою цілі. Комплекс управлінських рішень у визначеній послідовності сприяє зростанню ефективності систем управління зовнішньоекономічними ризиками.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності України на сьогодні характеризується незадовільними тенденціями, негативною структурою експортних та імпорتنих операцій, від'ємним сальдо товарообігу.

Негативно на розвиток зовнішньоекономічної діяльності в Україні впливають такі чинники:

- ✓ військові дії на території країни;
- ✓ внутрішньополітична нестабільність;
- ✓ невизначеність основних напрямів спеціалізації українського експорту;
- ✓ недостатньо висока конкурентоспроможність вітчизняних експортних товарів на зарубіжному ринку;
- ✓ залежність експортних поставок від окремих ринків;
- ✓ залежність від імпорту енергоносіїв;
- ✓ недостатнє залучення прямих іноземних інвестицій.

Для вирішення даних проблем необхідне залучення капіталу та запровадження інновацій у даній галузі, тобто потрібно забезпечити інтенсивний розвиток економіки.

Отже, першочерговим етапом на рівні підприємства є створення ефективної стратегії ЗЕД та забезпечення її функціонування. Вивчення та аналіз кон'юнктури зарубіжних ринків, підвищення конкурентоспроможності товарів

та послуг, використання сучасного обладнання та технологій допоможуть підприємствам досягти задовільного результату зовнішньоекономічної діяльності на різних рівнях. Варто зауважити, що тільки за умови вирішення вищезазначених проблем та заходів щодо їх вирішення, ЗЕД в Україні буде ефективною та прибутковою.

3.2. Основні напрями вдосконалення ведення зовнішньоекономічної діяльності на підприємствах України

Сукупністю всіх можливих практичних заходів, важелів та засобів організаційного і економічного характеру, методів управління відповідних структур та регуляторів, управлінських рішень, за допомогою яких підприємство досягає своїх цілей є організаційно-економічний механізм [13].

Правильна організація зовнішньоекономічної діяльності на фірмі – це складна робота, що вимагає детального вивчення таких питань, як кон'юнктура ринку, потенційні покупці, конкуренти, партнери, налагодження ділових контактів з ними, проведення конференцій та переговорів, укладання та підписання договорів тощо. Саме тому, для того, щоб ефективно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, підприємствам необхідно побудувати ефективну структуру управління ЗЕД [51].

Одним з кроків, що допоможе підвищити ефективність зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві є вивчення вигідних для співпраці країн та дослідити існуючі зовнішньоекономічні зв'язки. Перш за все, фірмам необхідно визначити які країни є привабливими для співпраці, здійснити детальний аналіз системи міжнародної торгівлі, вивчити економічне середовище країни, з якою безпосередньо планує співпрацю, а також врахувати усі політичні, правові та культурні особливості її середовища.

Для того, щоб компанії виявити шляхи підвищення ефективності її зовнішньоторговельної діяльності необхідно:

- ✓ оцінити динаміку розвитку ЗЕД на підприємстві;

- ✓ провести аналіз раціональності використання усіх ресурсів, зацікавленість потенційних клієнтів у продукції підприємства на зовнішньому ринку;
- ✓ дослідити питання необхідності підвищення ефективності та розвитку зовнішньоекономічної діяльності;
- ✓ визначити, які напрями удосконалення системи управління зовнішньоекономічних зв'язків будуть актуальні для даного підприємства;
- ✓ удосконалити організаційно-економічні заходи щодо підвищення конкурентоспроможності продукції, призначеної для експорту;
- ✓ оцінити рівень та якість виконання підприємством зобов'язань за контрактами з іноземними партнерами;
- ✓ сформувати методику аналітичної оцінки ефективності зовнішньої співпраці.

Спектр напрямів удосконалення зовнішньоекономічної діяльності компанії великий. Підприємству необхідно серед усіх варіантів розвитку зовнішньоекономічних зв'язків обрати ті напрямки, які є реальними [18].

Для того, щоб на зовнішньому ринку підприємство було конкурентоспроможним, йому необхідно сформувати стратегію, а саме визначити головний напрямок, який буде зосереджений на внутрішні можливості підприємства та на ринкові умови, в яких воно функціонує [11].

Дана стратегія повинна враховувати такі фактори:

- 1) формування конкретних цілей виходу на зарубіжний ринок;
- 2) попит на продукцію за кордоном;
- 3) розмір та потенціал зовнішнього ринку;
- 4) кон'юнктура ринку, наявність конкурентів, аналогів товару тощо.

Ще одним важливим кроком в процесі удосконалення зовнішньоекономічної діяльності є оцінка та аналіз сильних та слабких сторін підприємства. Аналізуючи сильні сторони, підприємство зможе оцінити перспективи своєї діяльності на світовому ринку, а проаналізувавши слабкі

сторони – зробити висновки щодо небезпек, що загрожують зі сторони зовнішнього ринку.

На виробничих підприємствах України, організаційні форми управління ЗЕД в багатьох аспектах індивідуалізовані. На виробничих підприємствах, що приймають активну участь у зовнішньоекономічній діяльності, зовнішньоекономічний апарат в даний час існує в основному в двох формах: відділ зовнішньоекономічних зв'язків (ВЗЕЗ) в рамках діючого апарату управління та зовнішньоторговельна фірма (ЗТФ).

Відділ зовнішньоекономічних зв'язків не являє собою самостійний структурний підрозділ підприємства, а є частиною апарату управління. Його головним завданням є управління зовнішньоекономічною діяльністю, як елементом єдиної цілісної системи управління в середині фірми. Даний відділ займається не лише транспортуванням вантажів та митними процедурами тому, що зазвичай він створюється для організації, планування та координації ЗЕД.

Основними завданнями даного відділу можуть бути:

1. Активна участь у розробці стратегії зовнішньоекономічної діяльності.
2. Стимулювання розвитку діяльності підприємства.
3. Управління, зміцнення та розвиток експортного потенціалу фірми.
4. Забезпечення вчасного виконання зобов'язань, що виникають внаслідок підписання договорів із зарубіжними партнерами.
5. Організація та забезпечення ефективності експортно-імпортних операцій.

У відповідності до завдань можна сформулювати організаційну структуру управління та визначити функції відділу зовнішньоекономічних зв'язків. Як правило, даний відділ складається їх груп, секторів, а очолює його керівник відділу. Кожна група має конкретні завдання та виконує відповідні функції:

1. Комерційний сектор – забезпечує виконання зобов'язань по міжнародних угодах, організацію поставок та контроль за їх проведенням, підготовку до комерційних переговорів.

2. Економічний сектор – забезпечує планування та прогнозування зовнішньоекономічної діяльності, аналізує її ефективність, контролює виконання плану.

3. Сектор маркетингу – вивчає стан зарубіжних ринків, безпосередньо задіяний у формуванні цін на експортні товари, розробці та реалізації рекламних інтеграцій, проводить аналіз діяльності конкурентів.

4. Науково-технічний сектор – зосереджений на вивченні вимог до технічних характеристик товару, аналізі технічного рівня, якості та конкурентоспроможності продукції, а також бере безпосередню участь у процесі модернізації виробництва [19].

До основних завдань зовнішньоторговельної фірми (ЗТФ) відносяться:

- ✓ планування, організація та регулювання зовнішньоторгових угод, максимізація об'єму експорту, а також вдосконалення його структури;
- ✓ підвищення ефективності імпорتنих закупівель у відповідності до стратегії підприємства, підвищення конкурентоздатності товару за межами держави, сприяння покращенню його якості;
- ✓ вивчення стану товарних зарубіжних ринків і виявлення критеріїв та вимог, які ставляться до конкурентоздатності товарів;
- ✓ моніторинг діяльності конкурентів, аналіз їх сильних і слабких сторін, участь в купівлі-продажу патентів і ліцензій, "ноу-хау", в здійсненні протокольних заходів.

Вирішення даних завдань, визначає функції зовнішньоторговельної фірми та організаційну структуру управління. У даному випадку, як правило, менеджер, підпорядкований директору підприємства чи його заступнику із зовнішньоекономічних зв'язків. Головними функціональними підрозділами зовнішньоторговельної фірми є маркетингова і оперативно-комерційна служба. Також на підприємстві створюються служби, що забезпечують обслуговування ЗЕД фірми: валютно-фінансових операцій, обліку і звітності, планово-економічних розрахунків, юридичних та інженерно-технічних питань.

Кожна із таких служб виконує певні функції, а саме:

✓ маркетингова служба – бере участь в розробці стратегії і планів ЗЕД підприємства; вивчення ринків збуту і можливостей виходу на них; забезпечення реклами і руху товару; підготовка конкурентних матеріалів і конкурентного листа, що необхідні для формування базисних умов контракту; прогнозування становища товарних ринків та динаміки цін; аналіз ефективності експортно-імпортних операцій і окремих угод; збір, накопичення та обробка необхідної інформації та інші;

✓ оперативно-комерційна служба – задіяна у проведенні переговорів з іноземними фірмами, підготовці комерційних розрахунків по базисних і валютно-фінансових умовах контракту, організації поставок у відповідності до контракту та контроль за їх виконанням; забезпечує технічне і гарантійне обслуговування експортної та імпортної продукції; перегляд рекламних співпраць по експорту та імпорту; ведення комерційної переписки з іноземними фірмами та інші [19].

Залежно від розвитку фірми, що займається зовнішньо торгівельними операціями, виконання технічних на інших операцій може бути централізовано, завдяки створенню спеціальних служб, до прикладу відділ автоматизованої обробки даних, групи комерційних розрахунків тощо.

Необхідність створення ЗТФ в складі підприємства-суб'єкта ЗЕД має бути в першу чергу зумовлена співставленням затрат підприємства при відсутності власної такої фірми і витратами на її утримання. Але при цьому варто зауважити, що ефект діяльності ЗТФ буде видно лише після декількох років її роботи.

Зосередження торгівлі на світовому ринку дозволить примножувати роль української економіки, а також стимулювати іноземні капіталовкладення в нашу економіку, створювати спільні підприємства.

Оскільки зараз Україна є кандидатом в члени ЄС, то подальше співробітництво є пріоритетом зовнішньоекономічної політики України. Зростання показників товарообігу, результати від зовнішньоекономічної діяльності, перелік умов та узгодження позицій, що визначені Угодою щодо зони

вільної торгівлі дають можливість регулювати торгівлю між країнами ЄС та Україною через лібералізацію нетарифних та тарифних методів.

Завдяки створенню зони вільної торгівлі буде розпочато процес зближення економік країн – членів ЄС та України, а також послідовне формування правил торгівлі на основі ухвалених у ЄС процедур торгівлі та технічних регламентів.

Створення зони вільної торгівлі має такі переваги, як:

- покращення рівня якості української продукції за рахунок посиленого контролю за дотриманням вимог прийнятих країнами ЄС;
- збільшення обсягу експортованих товарів до країн ЄС;
- посилення захисту прав споживачів;
- можливість імпортувати високої якості сировину та товари з країн ЄС;
- можливість підвищення ефективності інформаційно-інноваційної політики України за рахунок використання наукового потенціалу європейських країн [41; 46; 50].

Для того, щоб Україні оптимізувати зовнішньоекономічну діяльність, необхідно врегулювати проблеми, що стосуються загального рівня обсягів імпорту та експорту.

Основними напрямками, в основі яких лежить перспективний розвиток експорту та імпорту в Україні є:

- збільшення якості та кількості продукції, що забезпечить зростання торгівельного обороту;
- модернізація технологічного процесу, використання на виробництві сучасної технік, що безпосередньо удосконалисть виробничий потенціал фірми;
- формування чіткої законодавчої бази та вимог зовнішньої торгівлі, що будуть співзвучні до законодавства ЄС;
- створення гнучкої податкової, кредитної, валютної та фінансової політики, що зумовить диверсифікацію експортної діяльності;
- забезпечення швидкої конвертації національної валюти;
- стимуляція до більшої кількості залучення інвестицій;
- заснування ефективних методів управління торгівельною діяльністю;

- створення регулярних спостережень за зарубіжним ринком, аналіз конкурентів;
- створення чіткої системи страхування експортної продукції;
- створення державою стабільності в політичному стані, створення сприятливих умов для припинення військових дій;
- участь у міжнародних виставках, конференціях, аукціонах [22].

Отже, компаніям важливо приділяти увагу зазначеним вище чинникам, в яких закладена основа розвитку зовнішньої торгівлі. Покращення даних напрямів зумовить досягнення високого рівня виробництва, рентабельності продукції, конкурентоспроможності та покращить імпорتنі та експортні позиції на зовнішньому ринку.

Висновки до розділу 3

На сьогодні існує чи мала кількість підприємств, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Проте, ефективність від даного виду діяльності не у всіх висока. Дуже часто підприємства стикаються з проблемами різного походження.

Визначено, що проблеми обліку операцій зовнішньоекономічної діяльності мають безпосередній вплив на функціонування суб'єкта господарювання на міжнародному ринку.

Правильна організація обліку ЗЕД забезпечить подання достовірної інформації про стан зовнішньоекономічної діяльності суб'єкта господарювання через показники управлінської та фінансової звітностей, що, в свою чергу, допоможе управлінському персоналу вчасно виявляти проблеми та посилювати слабкі сторони підприємства за допомогою правильних управлінських рішень.

Зазначено, що найбільшою загрозою для здійснення ЗЕД в Україні є повномасштабна війна, адже через її наслідки несуть негативний вплив на діяльність підприємств.

Контроль та моніторинг зовнішньоекономічної діяльності є ефективними методати ідентифікації та аналізу різного роду ризиків, створення способів запобігання нових, а також спостереження за ідентифікованими ризиками.

На основі матеріалу, наведеного у розділі 3, можемо стверджувати, що для оптимізації ведення зовнішньоекономічної діяльності в Україні необхідно врегулювати проблеми, які стосуються загального рівня обсягів імпорту та експорту.

Окреслено основні перспективні напрями розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Висвітлено шляхи покращення ведення ЗЕД в Україні.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

На основі теоретичного та практичного дослідження обраної теми можна зробити наступні висновки та внести певні пропозиції, а саме:

1. Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарювання, в процесі якої відбувається перетин митного кордону України товаром, продукцією та (або) робочою силою. Це важливий елемент механізму управління зовнішньоекономічними відносинами, що безпосередньо впливає на відновлення економічних зв'язків з світовими суб'єктами господарювання.

2. Визначено основні ознаки зовнішньоекономічної діяльності:

- в основі лежать відносини між суб'єктами господарювання, перебуваючи під юрисдикцією різних держав;
- дана діяльність спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, а також надання послуг з метою отримання прибутку;
- здійснюється як на території України, так і за її межами.

3. До видів зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюються на території України належать:

- експорт та імпорт капіталів, продукції та робочої сили;
- надання різного виду послуг, а саме виробничих, транспортних, маркетингових, брокерських, страхових, облікових, аудиторських іноземним суб'єктам господарювання;
- надання вищезазначених послуг господарюючим суб'єктам України, в основі діяльності яких зовнішньоекономічна діяльність;
- міжнародні фінансові операції, передбачені Законом України;
- спільна підприємницька діяльність з іноземними контрагентами;
- надання ліцензій, патентів, торгових марок іноземним суб'єктам господарювання та вітчизняним, що безпосередньо займаються зовнішньоекономічною діяльністю;
- купівля, продаж та обмін валюти на зарубіжних ринках;

➤ бартерні операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності.

4. Зовнішньоекономічна діяльність здійснюється у таких формах:

1) експорт – вивезення продукції та капіталу за митний кордон країни для їх реалізації на світовому ринку;

2) імпорт – ввезення на територію країни продукції, що призначена для подальшої реалізації на території України;

3) реекспорт – перепродаж товарів, куплених закордоном, без їх фактивного вивезення за митну територію країни;

4) реімпорт – ввезення в країну товарів, що раніше були вивезені закордон та не піддавались переробці.

5. Зовнішньоекономічна діяльність на території України здійснюється на підставі Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Закону «Про регулювання товарообмінних операцій в галузі Зовнішньоекономічної діяльності». Основні методи державного регулювання поділяють на: економічні; адміністративні; правові.

6. Правильна організація обліку зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві сприяє зменшенню кількості помилок при оформленні операцій ЗЕД та максимізації прибутку.

Визначено, що досягнення суттєвого скорочення випадків надання недостовірної інформації та підвищення ефективності ведення обліку ЗЕД неможливо без правильно розробленої організаційної структури відділу бухгалтерії. При побудові організаційної структури відділу бухгалтерії необхідно враховувати наступні фактори:

- специфіка операцій ЗЕД;
- вид діяльності суб'єкта господарювання;
- кількість дочірніх компаній чи філій підприємства;
- чисельності штату робітників підприємства.

7. Переміщення товарів через митний кордон супроводжується сплатою таких податків:

- мито – загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом;
- податок на додану вартість – це непрямий податок, який входить в ціну товару, який сплачує покупець, а перераховує до бюджету – покупець;
- акцизний податок – непрямий податок на певний вид товарів, що включається у вартість.

8. Відображення в звітності операцій, виражені в іноземній валюті, відбувається із застосуванням валютного курсу. Валютний курс – це вартість грошової одиниці країни, що виражена у грошовій одиниці іншої країни.

Визнання операцій за іноземним курсом відображається в бухгалтерському обліку у гривнях, а саме із попереднім використанням валютного курсу, який діяв на дату проведення операції. Після зміни курсу потрібно відображати відповідні статті балансу в іноземній валюті.

9. Фінансовий результат визначається шляхом порівняння доходів від продажу за звітний період з понесеними для отримання цих доходів витратами. Дохід відображає збільшення матеріального активу, а витрати в свою чергу – його зменшення. Можемо констатувати, що поки підприємство не відобразить дохід та витрати, то в свою чергу, товари не можуть бути списані на експорт.

10. В процесі зовнішньоекономічної діяльності, суб'єкти господарювання здійснюють продаж іноземної валюти. На основі інформації, наведеної у кваліфікаційній роботі, можемо виділити наступні правила відображення в бухгалтерському обліку операцій з продажу валюти:

- до моменту продажу іноземну валюту відображають на рахунку 334 «Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті»;
- при зміні курсу НБУ, відбувається перерахунок валюти. Курсову різницю при зростанні курсу відображають на рахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці», та при зниженні курсу - на рахунку 945 «Втрати від операційної курсової різниці»;

➤ дохід від продажу відображають на рахунку 711 «Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти», проте якщо різниця від’ємна - то на рахунку 942 «Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти».

11. Об’єктом дослідження кваліфікаційної роботи обрано Товариство з обмеженою відповідальністю «Агрікон-Південь». Основним напрямком діяльності компанії є промислове будівництво, проектування та обладнання для агроінфраструктури.

На основі аналізу інформації про підприємство, можна констатувати, що ТОВ «Агрікон-Південь» веде бухгалтерський облік, а також складає фінансову звітність у грошовій валюті України. Окрім того, іноземною ТОВ «Агрікон-Південь» визнає всю іншу валюту, окрім гривні. Підприємство керується нормами НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» при визначенні порядку відображення операцій виражених в іноземній валюті.

12. Аудит зовнішньоекономічної діяльності є складовою процесу незалежного аудиту звітності з метою перевірки достовірності даних. Достовірна інформація про здійснення зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, при перевірках шляхом внутрішнього аудиту, займає важливе значення в процесі прийняття рішень, в управлінні та виборі напрямку подальшої діяльності. Тільки за таких умов підприємство зможе прийняти рішення, за допомогою якого, ефективність від його діяльності буде максимальною.

13. Аудит зовнішньоекономічної діяльності поділяється на:

- аудит достовірності відображення операцій в системі у бухгалтерському обліку, фінансовій та податковій звітності;
- аудит установчих документів, повноти документального підтвердження здійснення ЗЕД, перевірка наявності дозвільної документації.

14. Проблеми обліку операцій зовнішньоекономічної діяльності мають безпосередній вплив на функціонування суб’єкта господарювання на міжнародному ринку. До основних проблем обліку зовнішньоекономічної діяльності відносяться:

- оподаткування операцій ЗЕД;

➤ проблеми ведення обліку зовнішньоекономічної діяльності згідно національних стандартів.

Визначено перелік характерних ризиків зовнішньоекономічної діяльності в Україні: політичні, транспортні, технічні, валютні, організаційні, природного походження.

15. Для уникнення проблем та мінімізації збитків у процесі ведення зовнішньоекономічної діяльності, для ТОВ «Агрікон-Південь» надано наступні рекомендації:

- оцінити динаміку розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства;
- проаналізувати ефективність використання виробничих ресурсів;
- здійснити правильну побудову організаційної структури відділу бухгалтерії, який відповідатиме лише за операції ЗЕД;
- впровадити відділ внутрішнього аудиту, який буде діяти на підставі положення, затвердженого радою директорів підприємства;
- проводити аудит зовнішньоекономічної діяльності підприємства на постійній основі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахрієв А.О. Стимулювання малого бізнесу в розвинених капіталістичних країнах. *Світова економіка: проблеми та тенденції*: навчальний посібник / за ред. Деза Г.Н. Київ, 1999.
2. Багрова І.В., Редіна Н.І., Власик В.Є. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : підручник / за ред. І. В. Багрової. Київ : ЦНЛ, 2004. 580 с.
3. Байрака В.М. Організаційно-економічні механізми управління експортом інвестиційної продукції. *Маркетинг в Україні*. 2002. № 2. С. 45–47.
4. Боднарчук О. І. Поняття «зовнішньоекономічна діяльність» та етапи її розвитку в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал* 2019. № 1. С.83–86. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv> (дата звернення: 05.05.2024).
5. Бутинець Ф.Ф., Томашевська І.Л., Войналович О.П. Організація бухгалтерського обліку: підручник / за ред. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ПП «Рута», 2006. 528 с.
6. Вітлінський В. В., Верченко П. І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: навч. посіб. Київ, 2000. 292 с.
7. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. 2-ге видання. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
8. Гобела В. В. Управління зовнішньоекономічною діяльністю & Management of Foreign Economic Activity : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 244 с.
9. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003р. №436-IV: станом на 8 березня 2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
10. Гриліцька А. В., Якименко Н. О. Особливості організації бухгалтерського та податкового обліку експортних операцій. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2009. № 22. С. 26-30.

11. Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погрішук Б. В. Економіка підприємства: Навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 304 с.
12. Грицюк П. М., Хомедюк В. О. Нормативно-правове регулювання обліку зовнішньоекономічних операцій. *Наукові записки. Серія: «Економіка»*. 2012. № 20. С. 229-233.
13. Гузенко Г. М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: сутність, економічний механізм її розбудови, особливості. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. № 3 (14). 2013. С. 77–89.
14. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навчальний посібник. Центр навчальної літератури. Київ, 2006. 312 с.
15. Дроздова Г. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: навчальний посібник. Київ: ЦНЛ, 2004. 172 с.
16. Єлагін В. Т. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Конспект лекцій. Київ: НАУ, 1998. 134 с.
17. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон: монографія / Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 240 с.
18. Іванілов О. С. Економіка підприємства. Київ: Центр учбової літератури. 2009. 728 с.
19. Карпенко М.О. Удосконалення організації зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2010. №26. URL: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/486> (дата звернення: 10.05.2024).
20. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Центр учбової літератури. Київ. 2017. 228 с.
21. Козак Ю. Г., Логвінова Н. С., Батанова Т. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: сучасні особливості функціонування та аналізу розвитку. Одеса: ОНЕУ, 2012. 182 с.

22. Козик В. В., Панкова Л. А., Карп'як Я. С., Григор'єв О. Ю., Босак А. О. Зовнішньоекономічні операції і контракти : навч. посіб. Київ, 2014. 608с.
23. Кравченко М. О., Бояринов К. О., Копішинська К. О. Управління ризиками : навч. посіб. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2021. 432 с.
24. Крисоватий А. І., Панасюк В. М., Мельничук І. В., Бурденюк Т. Г. Міжнародні стандарти обліку та звітності: підручник / за заг. Ред. проф. А. І. Крисоватого та проф. В. М. Панасюк. Тернопіль: ЗУНУ В-во «Економічна думка». 2021.
25. Машталір Я. П. Механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю машинобудівного підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Хмельницьк. 2009. 20 с.
26. Нашкерська Г. В. Фінансовий облік: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. с. 504
27. Нікіфорова Л. О., Мещерякова Т.К., Ковтун Р. Оптимізація маркетингової діяльності у сфері «business to business». *Вісник Хмельницького національного університету. Хмельницький: ХНУ*. 2013. № 2. С.72–73
28. Новіков С. Податковий кодекс: податок на додану вартість. Харків : Фактор, 2011. 320 с.
29. Орлов І. В. Бухгалтерський облік і контроль зобов'язань суб'єктів господарювання: теор. і методол.: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2010. С. 40.
30. Панасюк В. М., Бродовська О. Г. Оцінка майна підприємства експертом – аудитором: монографія. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ. 2019. 223 с.
31. Панасюк В. М., Мужевич Н. В., Трубіцина О. В. Російсько-українська війна як каталізатор змін у сфері оподаткування експорту сільгосппродукції. *Проблеми розвитку економіки. Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2024. № 1(18).
32. Панасюк В. М., Птащенко О., Клак О. Експортно-імпортні операції: реалії обліку та оподаткування в умовах воєнного стану: стаття, *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2023. № 1(12). С. 19-28

33. Панасюк В. М., Ткачук І. В., Бобрівець В. Інституційно-організаційні та правові аспекти бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності *Журнал наукових праць «Економічний аналіз»*. Тернопіль. 2024

34. Підприємство в системі зовнішньоекономічної діяльності. Роль підприємства у розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни. Навчальні матеріали онлайн. : веб-сайт. [URL: https://pidruchniki.com/87950/ekonomika/pidpriyemstvo_sistemi_zovnishnoekonomichnoyi_diyalnosti](https://pidruchniki.com/87950/ekonomika/pidpriyemstvo_sistemi_zovnishnoekonomichnoyi_diyalnosti) (дата звернення: 01.04.2024).

35. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 01.04.2024).

36. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Наказ М-ва фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 05.05.2024).

37. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII: станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 10.01.2024).

38. Славук М., Мороз А., Лазепко І. Гроші та кредит: підручник. Київ: КНЕУ, 2006. 740 с.

39. Стефаненко М.М. Методологічні заходи організації зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Економіка фінанси, право*. 2012. №8. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Efp/2012_8/1.pdf (дата звернення: 01.05.2024).

40. Таран І. В. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності при здійсненні експортних операцій. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2005. № 52. Ч. 2. С. 97–100.

41. Тивончук І. Економічні механізми стимулювання експортного виробництва промислових підприємств. *Збірник наукових праць «Соціально-*

економічні дослідження в перехідний період. *Розвиток територіально-виробничих систем*. 2007. № 6 (68). С. 173–184.

42. Топольницька Т.Б. Аналіз підходів до визначення поняття зовнішньоекономічної діяльності. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем»*. 2017. С. 167 – 170.

43. Тюріна Н. М., Карвацка Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник. Київ, 2013. 408 с.

44. Фесенко В. В., Бабенко Л. В. Аудит зовнішньоекономічної діяльності підприємств як фактор економічної безпеки: пріоритети та проблеми питання. *Ефективна економіка*. 2016. №10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_10_20 (дата звернення: 05.05.2023).

45. Хрупович С. Є. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навчальний посібник. Тернопіль. 2017. 137 с.

46. Чепурда Л.М. Оцінка сучасного стану і тенденцій розвитку ринку послуг України. *Бізнес Інформ*. 2016. №4. С. 270–274

47. Чирка Д. М. Документування на підприємствах зовнішньоекономічної діяльності. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2008. №1(19). С. 393–400.

48. Швед В.В. Міжнародна інвестиційна діяльність: навчальний посібник. Вінниця, 2017. 122 с.

49. Шклярук С. Г. Управління фінансовими ризиками : навчальний посібник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 494 с.

50. Шляхи оптимізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств: веб-сайт. URL: http://www.visnykeconom.uzhnu.uz.ua/archive/6_1_2016ua/44.pdf (дата звернення: 01.04.2024).

51. Яковлев А. І. Удосконалення методів визначення ефективності ЗЕД. *Фінанси України*. 2010. № 9. С.25–27.